

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Förskolearbetslagens upplevelser av olika bilder

Adele-Spokaite-Ungur

Magisteruppsats i didaktik

Handledare: Silwa Claesson

Examinator: Jörgen Dimenäs

Rapportnummer: 2013 – 002

ABSTRACT

This study aims to get an in-depth understanding of preschool team's life experiences of images and to describe how these influence the choice of images used in the preschool interior. Hermeneutic phenomenology and philosophical concept of 'life-world' has been essential to this work and provides theoretical rationale. The research has been carried out at 2 preschool units and 6 services. The personnel consisted of preschool teachers and childminders working in teams, 11 of which have been interviewed. Semi-structured qualitative interviews served as a main data source.

I have been interested to see how preschool staff experiences of images are related and how they differ. We have used cluster analysis technique in order to see if there are any systematic variations within responses. Three major themes have been identified: culture, nature and children in centre. Interview results show that all 11 preschool staff members have had strong personal life experiences related to images.

Observations of the images has been an additional data source. The aim has been to see if adult personal life experiences related to image could have affected their image selection. The results show that all three themes that had been identified from the interview analysis also featured in the preschool environments. This is an intriguing finding underscoring the importance of the link between staff life experiences and decisions related to their teaching practice.

Pre-school curriculum '98 expresses also ideas about environment. According to curriculum environment has to be open, rich, inviting, offer children new experiences. The observation data revealed that images of mass production have been dominating interior of preschool establishments. Most of the following have been used for instruction/learning. The same results show previous investigations too and indicates a transition such establishments underwent since the end of 19th century when preschool institution started focusing more on providing educational rather than only social/care services.

This study has also helped to evaluate my own choice of images I use in the preschool practice. On reflection, it would be desirable to broaden the range of educational images to include those for instance, which also represent other ethnic cultures, images including pop art, abstract images etc.

Keywords: preschool staff, human life-world, image selection, interior, hermeneutic phenomenology.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

DEL 1 BAKGRUND

INLEDNING	4
TEORETISK REFERENSRAM	4
Perspektiv på bild	4
Bild som språk. Bildanalys	5
Visuell kultur	7
Makt och seende	8
Estetik	9
Miljöperspektiv	10
Återblick på förskolemiljöer	12
Utomhuspedagogik	13
Tidigare studier	14

DEL 2 METOD

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	15
METOD	15
Datainsamlingsmetoder. Intervju	16
Enkät	17
Bildobservationer	18
Urval av undersökningsgrupp	18
GENOMFÖRANDE	18
Analysmetod	19

DEL 3 RESULTAT

Intervjubearbetning	20
Kultur	20
Barn i fokus i	23
Natur	25
Intervjureflektioner	26
En avslutande reflektion	27
Observationsresultat	27
Observationsanalys	29

DEL 4 DISKUSSION

Metod och resultatdiskussion	30
------------------------------	----

REFERENSER	34
------------	----

Tryckta källor	34
Elektroniska källor	37
Tidigare studier från elektroniska källor	37
Muntliga källor (deltagarnas presentation)	38
BILAGOR	40
Enkät	40
Frågeställningar	41
Bilder	42

DEL 1 BAKGRUND

INLEDNING

Sedan jag varit liten så har jag varit intresserad av bilder. Hemma brukade jag titta på och undersöka bilder i barnböcker in i minsta detalj. När min mamma och jag promenerade brukade jag ingående studera olika mönster på min mammas klänning. Färgerna och mönstren förde mig till en fantasivärld där allt var ljust och positivt, något som var helt annorlunda än det jag såg i verkligheten. Mina barndoms bildupplevelser sitter kvar i huvudet som en stark och positiv erfarenhet.

För närvarande arbetar jag på en förskola och mitt forskarintresse ligger också inom detta område. Jag har märkt att många förskolebarn, liksom jag själv en gång gjorde, tycker om att titta på bilder. Vad är det för slags bilder de möter i förskolapraktiken? Vanligtvis är det inte barnen som sätter upp bilder utan vuxna, förskolepersonalen. Därför blir det naturligt för mig att fundera på vilka bilduppfattningar och vardagliga livserfarenheter som de vuxna bär på och som möjligtvis påverkar deras bildval.

Om man sätter in detta intresse i ett större sammanhang så är det knappast svårt att upptäcka att dagens samhälle är överflödat av olika slags bilder: bilder i rörliga medier (TV, filmer), datorer, kameramobiler, reklamaffischer, tidningar o.s.v. Visuell presentation av mening blir mer och mer aktuell i dagens samhälle och mitt arbete kan ses som en del av dessa förändringar.

Ett stort tack till min handledare Silwa Claesson för hennes stöd och kommentarer under arbetets gång. Jag vill också tacka förskolorna som har deltagit i studien samt tack till min familj.

TEORETISK REFERENSRAM

Under denna rubrik kommer jag att ge några teoretiska infallsvinklar på bild och konst i samhället samt specifikt i förskolan. Det ska påpekas att detta utgör ett stort fält och här gör endast några nedslag.

Perspektiv på bild

Människor kan uttrycka sig med hjälp av olika medel, de mest dominerande i vårt samhälle är verbala- och visuella språket. Långt innan vi har lärt oss att tala och läsa, griper oss emellertid bilder med sin omedelbarhet (Lindgren & Nordström 2009). Bild eller det visuella återspeglar inte hela världen, men vi kan inte förbise det faktum att i dagens informationsamhälle sker kommunikation mer och mer i bildform. Enligt Mitchel (1986), under 1900-talet i väster, tog "pictorial turn" över "linguistic turn", d.v.s. bild började absorbera ord och detta skedde p.g.a. av bildteknologisk utveckling. . "/.../ it is rather a

postlinguistic, postsemiotic rediscovery of the picture as a complex interplay between visibility, apparatus, institutions, discourse, bodies, and figurality” (Mitchel 1986, s.16). Mitt arbete kan ses som en del av denna vändning, där bild erkänns ha en viktig plats i människornas existens.

Bild är kopplat till seende. Samtidigt som seendet dominerar västvärlden, kritiseras och ifrågasätts det som dominant sinne. Ur postmodernistisk utgångspunkt betecknas seendet med hjälp av begreppet ”okularcentrism”. Bilder har länge betraktats som sinnliga, det vill säga bedrägliga, och därmed reducerats till illustrationsfunktion i väst. I dagens skola anses fortfarande verbalt språk som kunskapsmässigt mer kompetent (Lindgren & Nordström 2009) än visuellt språk.

Postmodernismen härrör ur modernismen och den ifrågasätter bland annat tanken om att det finns fasta värden, absoluta sanningar när det gäller t.ex. bildtolkning (bildtolkning kommer jag att ta upp lite senare i bakgrundsdelen). Vad har vi i så fall för bildsyn i postmoderna tider? Vi har framför allt massbildens samhälle där visuellt språk nästan hela tiden är närvarande, påträngande. För att anpassa sig till informationssamhällets behov, behöver vi breda ut kunskapssyn och utvidga språkbegrepp, menar Lindgren. Lindgren konstaterar vidare att det är viktigt att förstå bildens förhållande till människor och hur mening uppstår i möte med bilder och undvika bildreduceringar.

Vad är då bild? Bild är öppna och mångtydiga tecken. Enligt Weimarck (1985) ”en plastisk eller plan framställning av ett föremåls yttre”. Bild utgör lika viktig del av kommunikation som det talade eller skrivna språket, fortsätter Weimarck. Det offentliga bildflödet kan enligt Nordström (1992) delas in i följande sektorer: konstillbild och massbild (icke poetiska). Denna indelning passar inte den postmoderna konsten som i sina konstnärliga uttryck inkorporerar t.ex. reklam- och underhållnings attribut, det som i sin tur kallas för popkonst.

När vi talar om terminologi bilder är det lätt att vi inte ser att det kan finnas olika betydelser. Gibson anger följande bildbetydelser: *en solid bild, en plan bild, en stillbild, en spegelbild, en kamerabild, en fotografisk kamerabild, en retinal bild, en efterbild, en minnesbild, en mental bild* (Lindgren & Nordström 2009). I linje med Merleau-Pontys (2008) tänkande och enligt Yvonne (2012), styrs seendet av av egna mentala bilder. Det vill säga våra föreställningar av hur saker ser ut är skapade påverkar vår världsuppfattning: det blir en växelverkan mellan mentala bilder och omvärlden.

Bild som språk. Bildanalys

Vid 1960-talet, ovan beskrivna början av postmoderna tider, började forskare att betona att världen är inte bara litterär utan också visuell. Det är då bilden får nya bildspråkliga funktioner, enligt Nordström (1992). Filosofen Roland Barthes och sociologen/författaren Umberto Eco har båda utvecklat ett generöst teckenbegrepp där mänskliga tecken är allt som skapas och kan tolkas, t.ex. tal, bilder, texter, musik. Man skiljer inte längre på språk och bild, utan talar i stället om verbalspråk och bildspråk.

Vad menas med bildspråk? Enligt den danske bildforskarens Bent Fausing's semiotiska bildteorin kan bildspråk delas in i: *drömbild/inre bild* (fantasins bilder), *seendebild* (verklighets bild) och *framställda bild* (konkreta bilden). Seendebild är ingen objektiv iakttagelse av yttre världen utan den är kulturellt betingad. (Hansson m.fl. 1992).

Den mänskliga kommunikationen utgörs av "språk" i olika former. Om text tolkas linjärt så kan bild tolkas i viken riktning som helst. Det visuella systemet består av: *bildkod*, *språklig bildfunktion* och *kontext*. *Bildkod* är ett studium av språkets syntaktiska och semantiska regler. Syntax studerar relationen mellan olika visuella tecken/deltecken (avstånd, rytm, symmetri, slutenhet/öppenhet, för- och bakgrund, ljus/skugga). Semantik studerar bild som visuellt tecken samt dess olika betydelsenivåer så som symbol, metafor, metonymi, allegori, arketyper (Hansson m.fl. 1992). Det visuella tecknet består av betecknande (synliga) och betecknade (innehåll). Det betecknande har ungefär samma utseende i olika länder, t.ex. vägskyltar. Det betecknade måste tolkas fram.

Det finns andra viktiga uttryck som gäller bildspråket. Det är kommunikativ process och språklig funktion. Med kommunikativ process menas här bildens förlopp från ide till framställning: från sändare (S) genom medium (Me) till mottagare (M). Språklig funktion visar bildens inriktning mot en viss målgrupp. Till exempel, massbild har inte samma intention som konstbild.

När man tolkar bilder pratar man om bildkontext eller sammanhang. Det finns fyra olika kontexter: *inre*, *yttre*, *sändarkontext* och *mottagarkontext*. *Inre* bildkontext består av bildens syntaktiska och semantiska beståndsdelar som jag har tagit upp lite tidigare i texten. Arbete med inre bildanalys kräver att man skiljer på manifesta och latent innehåll (Hansson m.fl. 1992). Manifesta innehåll är synliga och består av *denotativa* tecken. Latenta innehåll är dold och består av *konnotativa* (symboliska/associativa) tecken. Konnotativa tecken bör tolkas fram så långt det är möjligt. Till exempel, en bild på en ek denoterar begreppet ek och samtidigt konnoterar skydd, mod. Förutom denotativa och konnotativa tecken har filosofen Barthes utarbetat ett tredje tecken. Tecknet som inte hör till den privata sfären, kallas för *myttecken*. Barthes uppmärksammar den moderna myten (Nordström 1992). Till exempel kan reklambilder hjälpa att skapa myter genom att konnotativ bild, t.ex. reklam, stöds av andra liknande bilder. Om bilderna inte ifrågasätts utan tas för givet så blir de till slut myttecken.

Med *yttre* kontext menas omgivningen närmast bilden, t.ex. ljud, tal, andra bilder. Med *sändarkontext* menas de betydelser/meddelanden som sändare införlivar i. En *mottagarkontext* är kopplad till den språkliga och sociala miljö som omger mottagaren vid den konkreta bildtolkningen.

Utifrån tyngdpunkt på olika kontexter, kan man urskilja följande slags bilder och bildfunktioner: *emotionella/expressiva* (betonas sändaren, dess känslor, själsliga tillstånd, t.ex. E.Munch's konstbilder), *informativa* (betonas ämnet, svårare att läsa, t.ex. läroböcker, vetenskapliga tidskrifter, trafikmärken), *poetiska* (betonas meddelande, bild i sig är viktig, inte kommunikativa betydelse, t.ex. konstbilder) och *konnotativa* (betonas mottagare, t.ex. reklam- och propagandabilder appellerar till konsumententers dröm- och seendebilder) (Nordström, 1992).

Mänskliga tecken bl.a. bilder kan analyseras med hjälp av språk. Det finns tre analysarter: intentions- (sändarens budskap), receptions- (mottagarperspektiv) och näranalys (bilden inre och yttre kontext). I observationsanalysdelen har jag fokuserat på näranalys av bilderna.

Alla bilder berättar någon slags historia, förmedlar ett budskap. Bilder innehåller olika slags budskap: berättande (instrumentella, relationella), faktabilder, prosabilder, poesibilder o.s.v. De instrumentella bilderna lovar, enligt Sparrman (2003), en lösning på ett visst problem, t.ex. visar vad man ska göra när man är ledsen. Faktabilder liknar instrumentella bilder för att de ger information. De relationella bilder lovar känslomässig, intellektuell belöning där betraktaren i dialog med bilden gör den själv fullständig. Prosabilder innehåller berättelse. Poesibilder är personliga och lyriska o.s.v.

Man kan tillskriva bilder olika egenskaper, men det finns inte någon bestående, abstrakt tolkning av en bild utan den är föränderlig. Existensfilosof Merleau-Ponty understryker att den visuella världen bör ses som en levd värld. De visuella tecknen får sin betydelse av att ingå i ett levtt sammanhang, där det skapas och förbrukas. Sparrman (2006) förespråkar att meningar, värden skapas i olika situationer, av människor med olika bakgrund och erfarenhet. Ibland kan man uppleva bildens ide, stämning, men man kan inte förklara vad man ser. Bildbudskap kan därför vara svår att tolka om man inte får hjälp av omgivningen, enligt Bergström (2003). Ibland saknar vi ord för att beskriva det vi ser, upplever. Bild och ord är beroende av varandra.

Ord består av bilder och bilder kräver ord för att talas om. Det finns med andra ord inget som är "rent" verbalt eller visuellt (Sparrman 2006, s.12).

Vad säger då förskolläroplanen om bild? Det betonas att bild ska utgöra både metod och innehåll i förskolans verksamhet. Hur påverkas barn av bilder på förskolan? Genom bilder tillägnar sig barn kunskaper (Sparrman 2006). Ibland är barnen inte medvetna om vilka kunskaper de har tillägnat sig genom seendet, menar Sparrman. Barn ska utveckla intresse för bilder samt kunna iaktta och reflektera kring dessa. Genom att iaktta och diskutera bilder utvecklar barnen sin uppmärksamhet enligt Sparrman (2006).

Visuell kultur

Bildstudiet kan röra sig allt om från definition av en enskild bild till större bildsammanhang, så som visuella kulturer, seenderegimer eller visualitet (Lindgren & Nordström 2009). Vad betyder visuell? Termen visuell innehåller bilder av olika slag och blandformer av text och bild. Det visuella markerar allt annat än traditionell text (Lindgren & Nordström 2009). Enligt Löfstedt (2001), betraktas det visuella utifrån betydelse av kommunikation inom utbildningssammanhang. I mitt arbete kommer jag att bara bilda upp, inga blandformer eller text.

Visuell kultur i förskola kan omfatta olika slags bilder: konstbilder, massbilder (bl.a. mediebilder, kommersiella bilder) och barnbilder. Konstbilder anses fortfarande som högkulturella, som har med uppfostran att göra, medan medie- och kommersiella anses som

lågkulturella. Det beror på vems perspektiv kommer till tals på förskolan: medel- eller arbetarklassens. Vad har vi för visuell kultur i förskola? Så som Sparrman (2003) uttrycker det, är det oftast medelklassens syn som kommer till uttryck inom offentliga institutioner. Det innebär att barn som inte har tillgång till medelklassleksaker och medelklassnormer hamnar i skymundan. Det finns även andra perspektiv, t.ex. vuxnas-, barnperspektiv o.s.v. I min studie har jag ägnat mig till vuxnas perspektiv på bild.

Och vad är konst? Filosofen Kant menade att konst är subjektiv, var och en bestämmer vad som är konst eller inte är det. En annan definition av vad som är konst bestäms av samhället. Konst är också ett medel att förstå den yttre världen med hjälp av sinnen och känslor. Konst hjälper människan att leva sig in, utveckla inlevelseförmåga, känslighet och smak (Paulsen, 2006). Read (1956) utgår från olika personlighetstyper när han delar konst in i fyra olika estetiska aktiviteter: naturalism/realism, romantik/surrealism (fantasikonst), expressionism, abstrakt (intuitivkonst). Man ska ta hänsyn till det att olika typer brukar glida in i varandra i verkligheten.

Och vad är massbild? Enligt Johannesson (1978) massbild är bildmaterial som produceras inom kulturindustrin eller masskulturen. Om man utgår från att sändaren har en avsikt med sin kommunikation, klassificeras massbild, enligt Nordström i: underhållnings (serietidning, press, vykort film, TV, video), reklam, kunskaps (läromedel, planritningar, infobroschyrer), anvisnings/varningsbild (egentligen inte bild utan piktogram, så som olika skyltar på väggar, på olika paket), nyhetsbild (press, TV).

Både Nordström (1992) och Paulsen (1996) uttrycker att bild bara har sekundär instrumentell betydelse i utbildningssammanhang, mål att nå andra syften, så som psykologiska, pedagogiska eller sociala. Något som strider med förskolläroplanens strävandemål:

/.../ arbetet i barngruppen genomförs så att barnen ges förutsättningar för utveckling och lärande och samtidigt stimuleras att använda hela sin förmåga (Lpfö 98, s.11).

Nordström (1992) önskar att den konstnärliga tanken tas in i utbildningssammanhang och helst påverkar hela "det instrumentellt ensidiga systemet". Jo större bildvariation desto bättre, det hjälper till att utöka barns bilderfarenhetsvärldar.

Makt och seende

Bilder och seende sammanvävs med språk, kultur och makt (Mitchell 1986). Vi tänker inte på det, men seendet är kulturellt skapat och inlärt genom interaktion. Ur kulturperspektiv, vid olika tider och platser kopplas seendet till olika kulturella normer och värderingar, enligt Mitchell (1986). Människor, enligt Roger Säljö (2000), står inte i direkt kontakt med omgivningen, utan uppfattningar, betydelser av verklighet medieras till en genom mentala/språk baserade verktyg.

Filosof Michel Foucault har uttryckt sig om hur verklighet talas och handlas fram. Verklighet är inte färdigskapad utan blir tillgänglig till oss, ständigt förändras genom språk och

betydelsebärande diskurser. Filosofen betonar maktdimension: "A whole history remains to be written of spaces – which would at the same time be the history of powers" (Foucault 1980, s.149). Varje epok kännetecknas av en dominerande diskurs, en regelstyrd praxis som reglerar bl.a. vad som är acceptabelt att synas och vad som negligeras eller döms ut. Pedagogiska rummet säger något om barnet: vad barnet är och bör vara, hur det kan uppfattas och bedömas. Vi använder diskurser och vi utövar makt både mot oss själva och de minsta. Det sätt att tala och uttrycka något på om exempelvis barn eller förskola som dominerar i ett samhälle under en viss tid utgör en diskursiv regim (Foucault 1980). Ordet regim innefattar en tydlig maktaspekt och enligt Foucault utesluter regimen alternativa sätt att förstå och tolka världen på.

Om makt kan man tala även i förskolsammanhang. Bilder kan ses som medel att konstruera barndomen med: hur ser vi på barn? Både Nordin-Hultman (1998) och Sparrman (2006) menar att med hjälp av bilder kan man bl.a. visualisera hur barn är, hur de borde vara, man kan även forma barns självförtroende, identitet.

Bild är både spegel och aktör: den speglar och formar samhällets normer, värderingar. Vilka bilder finns uppsatta i omgivningen? Enligt Sörbom (1984) är det viktigt med en stor variation av bilder för att det utökar barns bilderfarenheter, deras bildvärld.

Estetik

De estetiska aktiviteterna i förskolan innefattar: bild, dans, musik, drama. Men vad är huvudmål med de estetiska ämnena? Deras mål är att få *estetisk insikt*, en insikt som inte kan upplevas med hjälp av andra språk eller genom vetenskapens metodiska medel. De estetiska aktiviteterna utvecklar, enligt Witkin (1974) *intelligence of feeling*, känslointelligensten. Att förbättra social gemenskap, lära sig om kulturarvet eller skapa estetiskt tilltalande inlärningsmiljö blir en av många delmål på väg till estetisk insikt.

Begreppet estetik används i olika sammanhang. I de konstnärliga ämnena anses estetik som en egen kunskaps- och erfarenhetsform, enligt Paulsen (2006). I förskolsammanhang framhävas estetik som en av uttrycksformer:

Arbetslaget ska ge barn möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera /.../ och förmedla upplevelser, erfarenheter, idéer och tankegångar med hjälp av /.../ estetiska och andra uttrycksformer (Lpfö 98, s.11).

Ordet estetik kommer från grekiska *aisthesis*, som betyder förnimmelse, sinne, sinnesperception och känsla. Vår tids uppfattning av ett *estetiskt begrep* utvecklades av tyska filosofer under 1600-talet och som skulle användas att beskriva världen på ett annat sätt än via intellektet, enligt Paulsen (2006). I den filosofiska ordboken (Hanneborg, 1975) betecknar estetik läran om behagliga eller obehagliga förnimmelser, sinnliga fulländningen, läran om det sköna.

En traditionell beskrivning av begreppet estetik ges i samband med konst, det som samhället har godkänt som konst, enligt Paulsen (2006). För att uppleva hela världen, d.v.s. naturen, människor och andra kulturuttryck på ett estetiskt sätt, behöver man ha en *estetisk*

inställning. Det betyder att man utgår från känslan här och nu, glömmer bort alla andra tankar om nytta, kostnader o.s.v.

Estetisk upplevelse är ett annat begrepp som betyder att man kan uppleva världen med både tankar och känslor. Utan rationella tankar kan estetiken bli sentimental och känslös, enligt Paulsen (2006). Å ena sidan behöver vi verbala språket för att kunna analysera och tolka bilder, å andra sidan stryker det ibland bildupplevelser, estetiska förnimmelser. Red i sin bok "Education through art" (1956) betonar att konst inte är bara medel för analys utan också medel för deltagande och fascination.

Miljöperspektiv

Miljö och material i förhållande till barn har alltid varit i centrum av pedagogiken. Det är i samspel med omvärlden som barn skapar sin identitet. Samspeleperspektivet är centralt i de flesta teorier som behandlar barns utveckling och lärande, även om olika teoretiker betonar den på olika sätt. G.H.Mead, E.H.Erikson och J.Piaget. I.Vygotskij blev kända i väst först på 1960-talet och är fortfarande aktuella med sin syn på fantasins betydelse för utvecklandet av en öppen och kreativ människa. Barns fantasiförmåga, enligt Vygotskij (1995), beror på yttre villkor och möjligheter som existerar i den omgivande miljön. Vygotskij framhåller de kulturella artefakterna, mentala eller materiella ting, och deras betydelse för medvetandets utveckling. Människan lär känna naturen och omformar den till kultur genom handlingar, med hjälp av verktyg.

Miljön är mångfaldig: det är inte bara fysiska utan också språkliga, kulturella och psykologiska aspekter är invävda. Björklid (2005) betonar den estetiska miljöaspekten: den fysiska miljön sänder tydliga budskap om man är välkommen eller inte i en miljö. Rummens estetiska kvaliteter, proportioner, material, kulörer och ljusföreling påverkar välbefinnandet. Miljön skapar bättre eller sämre förutsättningar för barns välmående, koncentrationsföreling, upplevelse av harmoni.

".../estetiska utformning /.../ inne är en viktig och integrerad del av barns och ungas lärande och utveckling – inte något "extra" som ska komma efter att andra fysiska och intellektuella krav har tagits till vara (Björklid, s.35).

Pedersen betonar i sin forskningsöversikt (1998) att det inte finns så mycket dekorativa ändamål i skolmiljöer, som berör en sensuellt, utan mest objekt som stimulerar till lärande. Det är viktigt att skapa variation i miljöer, en omgivning som stimulerar en på olika sätt menar Pedersen. Pedersen nämner fyra kunskapsformer som barn kan hämta erfarenhet ifrån: sinnliga, sensuella, begreppsliga och intellektuella.

Den pedagogiska miljön är ett begrepp som innehåller både fysiska och icke fysiska aspekter, enligt Pramling (2003). De fysiska elementen innefattar: material, utformning av material samt samspel mellan individer. Med psykiska miljöaspekter innefattas atmosfär/klimat i verksamheten. Skribenten utgår från förskolläroplanen när hon poängterar den fysiska miljöns betydelse i förskolan: barn ska ha möjlighet att påverka hur den pedagogiska miljön formas utifrån deras erfarenheter, intressen och önskningsar. Miljön ska dessutom vara föränderlig och beroende på barns ålder och behov. Den ska underlätta, utmana olika barns

uttrycksformer, bl.a. bild och form, teknik, idrott och gymnastik m.m. Lärandrummen ska också, enligt Pramling möjliggöra barns fantasi, samspel, jämställdhet etc. När professorn uttrycker sig om klimatet i förskolan, betonar hon tillgänglighet. Barn ska ha inflytande till egna idéer, lek och olika aktiviteter.

Hur kan man skapa en kvalitativ barnmiljö? Både Nordin-Hultman och Dahlberg har intresse för Reggio Emilias pedagogik. Enligt Nordin-Hultman (1998) har kvalitetsdefinition i Sverige blivit tidigt kopplat till trivsamt, hemlik omgivning där barnet är tryggt, matat, aktivt och lyckligt. Men räcker det? Reggio Emilias pedagogik tar utgångspunkt i dagens snabbt föränderliga värld, där barn och vuxna aktiva medforskare och medkonstruktörer till den kunskap och miljön som skapas. Miljö, enligt Malaguzzi som startade Reggio Emilia, är den tredje personen, förutom barn och vuxna, som ska vara motiverande, inspirerande till gemenskap och valfrihet, den ska skapa tillfredsställelse och välbefinnande.

Grundtanken är att förskolemiljön ska kunna erbjuda något annat än hemmiljön och att barnen skall kunna utnyttja miljön och föremål i den på sina egna villkor (Dahlberg 2004, s.67).

I Reggio förskolor utgår man från ett konstruktionistiskt perspektiv. Om man utgår från konstruktionistiskt perspektiv, tänker man att synen på barndom är föränderlig, att människan kontinuerligt skapas i samspel med omvärlden (Taguchi 2007). Konstruktioner vi gör av barnet, konstruktioner av vad förskolan är till för påverkar bl.a. hur vi utformar/iscensätter miljön, menar Dahlberg (2012). Miljön å andra sidan påverkar dem som vistas där. Därför är det viktigt att ifrågasätta, reflektera över vilken diskurs som råder i samhället och tillsammans med både 'det rika barnet' och 'rika föräldrar' bli en medskapare av en alternativ diskurs. Om frigörelsen från rådande samhällsdiskurser uttrycker Nordin-Hultman så här: "ta spjörn mot det moderna barnet och utvecklingspsykologin och formulera ett alternativ där barnets subjektivitet placeras och konstrueras inom ett flöde av handlingar och språk" (Nordin-Hultman 1998).

Samhällsdiskurser är formulerade även i styrdokument. Eftersom min studie utförs i förskolan så är styrdokument Lpfö 98 relevant för min undersökning. Förskolans uppdrag, enligt läroplan '98, är att främja lärande och ge barn upplevelser. I läroplanen betonas det att miljön ska vara trygg och samtidigt utmanande och inspirerande. Den ska också vara öppen, innehållsrik och inbjudande.

Det som uttrycks i läroplanen görs nödvändigtvis inte i praktiken. Nordin-Hultman har undersökt pedagogiska miljöer i Sverige och England. I sin bok "Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande" (2004) konstaterar hon att i Sverige råder jämförelsevis endimensionell och homogen miljö inom förskoltradition. Efter att doktoranden observerat förskolemiljöer i England har hon kommit till insikt att iscensättning hemma i Sverige är starkt traditionsbunden och ofta tagit för given. En liten förändring mot varierat arbetssätt i Sverige kan man se i t.ex. Montessoripedagogiken och förskolor som inspirerats av Reggio Emilia idéer.

Både Pramling och Dahlberg är förespråkare för en dynamisk miljö som utmanar barnets tänkande. Reggio Emilia "har uppmuntrat en mångfald språk, konfrontation, ambivalens och mångtydighet /.../" (Dahlberg 1995, s.17).

Återblick på förskolemiljöer

I Sverige under 1980-talet uppstod ett stort intresse för just Reggio Emilias pedagogiska filosofi och praktik. Enligt Dahlberg (1995) är det inte konstigt att det har blivit så för både Sverige och Emilia Romagna-regionen har genomgått liknande moderniseringsprocesser. Båda länderna har ett gemensamt idéarv inom barnomsorg. Det som skapats i norra Italien kan inte per automatik, utan reflektion rekonstrueras i Sverige, anser Pramling (2003). Vilken pedagogisk förhållningssätt inom svenska förskoleverksamhet som gäller nu diskuteras av olika forskare. Dahlberg står för den postmoderna diskursen som är störst just nu. Pramling - för en fenomenografisk, variationsteoretisk inriktning.

I mitten av 18-talet var F. Frøbels idéer om arbete med barn välkända i både Sverige och England. Frøbels tankar kring naturkunskap och matematik har fortfarande inflytande på den svenska förskolepedagogiken. Dock i England, enligt Nordin-Hultmans undersökning (2004), tolkas Frøbels idéer på ett annorlunda sätt: där finns inte koppling till hemmet utan tankar om verksamhetsbehovet och verkskapandet.

På 1930-talet blev J. Deweys pedagogiska filosofi och utbildning för ett demokratiskt samhälle aktuell. Amerikanska influenser återspeglades på miljöer i många förskolor i England och skolor i Sverige. Sedan 1930-talet har staten i Sverige försökt formulera hur miljön i förskolan ska organiseras. På 1950-talet ökade behoven av kvinnoarbetskraft och expansion av barntillsyn. Därför skulle statliga utrednings kommissioner ge förslag för förskoleverksamhets former som skulle gagna alla barn. Till exempel, under 1970-talet besökte Barnstugeutredningens experter Englands förskolor för att få inspiration för så kallade "verkstads-barnträdgården". Men i praktiken enligt Nordin-Hultman (2004), har hem - inte verkstadsdiskursen - varit dominerande i ca ett hundra år, ända fram tills nu. Idealen grundades på Frøbels idéer om hemmet som förebild och stabilisator i ett motsägelsefullt samhälle. Det som hade lyfts fram som hemliga i inredningen var gardinarrangemang och krukväxterna i fönstret. I början av 1900-talet beskriver Anna Warburg (1918) bl.a. vad en god smak är, vad en vacker bild i barnträdgårdsverksamheten är:

/.../ hur mycket en blomma i fönstret, en vas med ett par trallkvistar på bordet, en vacker bild ur en jultidning med en enkel hemgjord klotram, ljusa gardiner och framför allt – renlighet, hur allt detta förhöjer rummets trevnad (Warburg 1918, s.12).

I början av 1900-talet kritiserade E.Key (1996) den dåvarande synen på skolvärlden och skrev om sina visioner, framtidsdrömmar om hur skolan skulle kunna se ut. Hon betonar den estetiska bildfunktionen och bildinnehåll. Hon tycker att barn blir tilltalade av tema som ligger nära deras livserfarenheter, t.ex. deras arbetsliv, hemliv, djurliv och naturliv. Det är också viktigt, tycker Key, att välja "den nyare konsten framför äldre" och på sätt bygga "naturliga bryggorna mellan konsten och barnet", vinna barns kärlek till konst.

I mitten av 1900-talet vände motståndare från "verkstadsdiskursen" spjörn mot hemdiskursen, enligt Hultman Nordin (2004). Hemmiljön var enahanda, torftigt inrett, renlighet och ordning hindrade barns aktiviteter. Medan verkstadsliknande miljön ansågs

som variationsrik, svagt reglerat och barncentrerad. Tyvärr, i Barnstugeutredningen kan man läsa att både föräldrar och personal önskar att daghemmet ska likna hemmet så mycket som möjligt, inte en verkstad. Man blir förvånad bl.a. över bildval, att det ser likadant ut i olika förskolor i Sverige:

Det är påfallande hur ofta daghem är dekorerade med Carl Larssons-reproduktioner (Söderlund & William-Olsson 1977, s.145).

Det kan vara intressant att jämföra hur det utsmyckas på väggarna i Reggio Emilias daghem. På barnhöjd hänger det konstbilder och fotografier av föräldrarna, på vuxenhöjd – olika informationstavlor.

/.../ tredelad lekrum där klättraställningar, klossar och vagnar på hjul finns i en del. En annan del har hörn med speglar, färgsnurror och konstbilder i barnhöjd. Konsten är av alla slag – reproduktioner av van Gogh, Botticelli, Egon Schiele, Klee och Mondrian (Wallin 1999, s.47).

I slutet av 1900-talet, då förskolan fick sin läroplan, förändrades dennas roll i samhället, från förskolan som social institution till förskolan som institution för barnens utveckling och lärande. Hur ser det ut på förskolorna i Sverige idag? Enligt Nordin-Hultmans undersökning (2004), styr hemdiskursen än i dag: tradition av ordning och "rumsrena material" är starkare än styrdokumentets rekommendationer. Mer detaljrika beskrivningar av dagens förskolemiljö, bild i synnerlighet, har jag inte hittat.

Utomhuspedagogik

Förskolorna jag har besökt har utomhuspedagogiksinriktning. Därför är det aktuellt att skriva något om denna inriktning i detta arbete.

Utomhuspedagogik brukar betecknas som erfarenhetsbaserad, vilket innebär att den söker kontakt med natur, kultur och samhälle. En av pedagogikens centrala mål är att utbilda varsamhet för miljö, ta ansvar för allt levande samt landetik. Det är förstahands- eller sinnesupplevelser som står för inlärnings bas, enligt Szczepanski & Dahlgren (2001). Under 1900-talet betonade den inflytelserike amerikanske pragmatikern J.Dewey att praktiskt kunskap är lika mycket värd som teoretisk. Hans inflytande har inte begränsats till USA utan också i svenskt läroplanstänkande har han haft stor betydelse.

Inlärningsituationer i utomhuspedagogiken kan beskrivas i ord som frihet, omväxling, okontrollerade inlärningsituationer, pragmatisk pedagogik där ord och handlingar kopplas ihop. På så sätt skiljer sig sinnlig erfarenhetsbaserad utomhuspedagogik från och utgör en kompensatorisk kunskapsform till teoretiskt/bokligt kunskapstradition. En av dem som ifrågasatte den rådande pedagogiken under början av 1900-talet och som inte bara poängterade estetikens betydelse, förespråkade också fältstudier i det verkliga livet var Ellen Key. Hon betonade att naturens kan ge barn upplevelser och kunskap om olika livsformer och "skönhetssyner". Naturen bjuder på möjligheter att iaktta, urskilja och bedöma. Något som skapar erfarenheter att minnas och "uppfostrar för livet:

Verklighet – detta är med ett enda ord vad hem och skola borde giva barnen i stora, rika, varma floder /.../ (Key 1996, s.157).

Filosofen Herbert Read har också betonat den naturliga miljön som den ideala miljön för barns uppfostran. I sin bok "Uppfostran genom konsten" (1956) beskriver han Rousseaus Emil och hans hus på landet som är "omgiven av välskötta trädgårdar och med hela naturens mångskiftande rikedom inom räckhåll". Samtidigt förstår Read att det inte alltid möjligt i ett postmodernt samhälle som byggdes på asfalt och betong.

Tidigare studier

Vissa vetenskapliga studier berör det område som här är i fokus. Enligt Nordin-Hultman (2004) har emellertid svensk pedagogisk forskning i mycket liten utsträckning använt sig av postmodernt/konstruktionistiskt kunskapsperspektiv. I så fall är mitt arbete av särskild betydelse.

Pedersen (1998) har i sin forskningsöversikt studerat informationsteknik i skolan. När han beskriver miljön i förskolan, betonar han att förskolan är ett kvinnodominerat område och att det avspeglas på inredningen. Det framhävs att miljön utformas på estetiskt sätt. Förutom Nordin-Hultmans (2004) och Pedersens (1998) doktorsavhandlingar, som jag har nämnt ovan, vill jag nämna några andra arbeten som är skrivna inom mitt intresseområde.

De flesta studier som handlar om bilder, behandlar bild i lärandesammanhang, hur pedagoger arbetar med bild med barn. En del handlar om hur pedagoger arrangerar olika lärandemiljöer för barn med speciella behov eller där arbetsmaterialet är viktig. En del arbeten handlar om miljö som inspireras av Reggio Emilias pedagogik där t.ex. betonas barns och vuxnas deltagande eller dokumentation. Jag har inte hittat några arbeten som tar upp bild som en del av fysisk förskolemiljö. Ännu mindre har jag hittat studier som intresserar sig för bildval utifrån vuxenperspektiv. Detta ser jag som en lucka inom förskoleforskning.

Barrdahl har i sitt arbete "Bilderna som språk - om behovet av kommunikation genom bild" (2006) undersökt bild som kommunikationsmedel i det moderna informationssamhället. I sin slutsats har hon kommit fram till att i skolan råder det fortfarande en gammal produktionsfokuserad tradition, där barn förväntas lära sig olika tekniker och att avbilda verkligheten. Barrdahl konstaterar också att detta beror på bildämnetts underlägsna plats i barns utbildningssammanhang. Hon lyfter fram behovet av att lära barn möta och tolka de olika bilder som de möter i massvis i verkligheten.

Ekström har i sin doktorsavhandling "Förskolans pedagogiska praktik – Ett verksamhetsperspektiv" (2006) konstaterat att förskolan är en kvinnodominerad arbetsplats och att kvinnor inreder miljö utifrån det könstereotypiska mönstret, där hemmiljö är förebild:

I fönstren finns blommor och gardiner och lokalerna ger tydliga associationer till ett hem, ett daghem. Genusordningen upprätthålls på så vis då kvinnorna som arbetar här ju finns i sin "naturliga" hemlika miljö" (Ekström 2006, s.196).

Även internationellt har förskolemiljön uppmärksammats. Eckhoff har i sin studie "The Importance of Art Viewing Experiences in Early Childhood Visual Arts: The Exploration of a Master Art Teacher's Strategies for Meaningful Early Arts Experiences" (2007) undersökt vilka lärandestrategier som kan hjälpa förskolelärare att få barn meningsfulla bildkonsterfarenheter. Han konstaterar att det fortfarande är sällsynt att förskolebarn besöker museer i USA och att det bland annat beror på förskolelärares brist på utbildning och erfarenhet. Skribenten utgår från sociokulturellt lärandeperspektiv där både lärare och barn konstruerar erfarenheter tillsammans. I forskningen har han använt sig av en modell som fokuserar sig på integration av konstvisning, estetiska upplevelser och konstproduktion. Pedagoger har en väsentlig roll för att genomföra och utveckla tidiga konstupplevelser menar Eckhoff. Denne forskare poängterar bland annat att det är viktigt att ha reproduktioner av olika konstverk tillgängliga för barn i förskolan. Detta kan skapa möjligheter för konstbaserade dialoger som inte förekommer i en "produktionsfokuserad förskolemiljö". Med hjälp av dialog utvecklar barn observationsfärdigheter. När lärare och barn kommunicerar med varandra genom en konstfokuserad dialog, förhandlar de betydelser av konstverk och av konsten själv, menar han. Det är just denna process av meningsskapande som kommer att stödja barnens syn på bildkonsten i nutiden och framtiden.

Nodine m. fl. Har i studien "The Role of Formal Art Training on Perception and Aesthetic Judgment of Art Compositions" (1993) undersökt om bilduppfattning beror på utbildning och ställt frågan om hur en utbildade tittare och icke utbildade tittare uppfattar en bildkomposition. I studien har de använt Berlynes psykoestetiska bildteori som betyder att estetisk bilduppfattning är nära knuten till en perceptuell bilduppfattning. Undersökningen har kommit fram till att estetisk bildupplevelse beror på bilduppfattningar. Konstutbildade har uppmärksammat förhållanden mellan bildelementen såsom: linje, färg, utrymme och form. Det har hjälpt dem att förena bildspråk till en sammanhängande bildberättelse. De otränade tittarna koncentrerade istället på objekt objekt framställningsfrågor: hur exakt framställt objekt representerar objektiv verklighet.

DEL 2 METOD

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med undersökningen är att förstå variationen av upplevelser av olika bilder och relatera det till hur det påverkar bildvalet i förskolemiljöerna. Följande frågeställningar har väglett studien:

- Vilka upplevelser har förskolarbetslagen av olika bilder?
- Hur påverkar de vuxnas upplevelser av bilder deras bildval i förskolemiljöerna?

För att få en fördjupad förståelse för förskolepersonalens upplevelser har den empiriska studien delats upp i frågeställningar till förskolarbetslagen (se bilaga 2).

METOD

Datainsamlingsmetoder. Intervju

Att vara en människa betyder att söka en mening i allt. Enligt van Manen (1990), strävar en kvalitativ undersökning efter mening. Eftersom syftet med arbetet har varit att just få en djupare förståelse av vuxnas upplevelser kring bild har jag valt att göra en kvalitativ intervjuundersökning. Mitt mål har varit att samla nyanserade beskrivningar av bildupplevelser. Begreppet *upplevelse* har jag hämtat från fenomenologisk teori som omfattar bl.a. medvetande, upplevelse, mänskliga livsvärlden och även människans kropp och handlande i en historisk kontext (Kvale 2012).

För att få en förståelse av vuxnas bildupplevelser har jag genomfört 11 kvalitativa intervjuer. Varför just 11 intervjuer? Min avsikt har varit att göra så många intervjuer som möjligt. För det första har det varit 11 personer som hade tid och möjlighet att delta i undersökningen. Å andra sidan ska man ta hänsyn till det att man uppnår en viss mättnad efter att man intervjuat ett visst antal respondenter, det vill säga svaren börjar likna varandra och man får inte något nytt av en ytterligare intervju. Jag har upplevt att detta skedde under mina intervjuer.

I enlighet med Vetenskapsrådets rekommendationer har jag följt de etiska principer som gäller vid forskning som denna. Som forskare skall man utgå ifrån fyra allmänna huvudkrav: samtyckeskravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Respondenterna har varit tillfrågade om de ville delta i undersökningen. Detta fyller samtyckeskravet. Samtyckeskravet säger inte att varje intervjuperson skall skriva under ett samtyckesformulär då det räcker att ha ett muntligt avtal med vuxna. Vid intervjun skall intervjupersonen själva få bestämma villkoren och tiden för hur länge de vill bli intervjuade, samt att de har möjlighet att avbryta intervjun när de önskar. Om intervjupersonen väljer att inte delta så ska denne få lov att göra det. Vad gäller informationskravet har varje intervjuperson informerats i god tid innan. De informerades om att undersökningen är konfidentiell och jag fick ett muntligt samtycke. Konfidentialitetskravet innebär att alla personliga uppgifter om intervjupersonerna inte skall avslöjas eller utlämnas. Informanternas namn, förskolornas namn samt andra namn som hade uttryckts av respondenterna i berättelserna har kodats för att bevara informanternas anonymitet. Nyttjandekravet ställs framför allt i förhållande till de uppgifter som insamlats. Dessa uppgifter skall inte användas i kommersiellt syfte eller andra syften som inte är vetenskapliga.

För denna typ av kvalitativ intervju har det använts en halvstrukturerad intervju - "varken ett öppet vardagssamtal eller ett slutet frågeformulär" (Kvale, s.43). Det betyder att jag inte har följt frågorna i tur och ordning utan varit öppen och flexibel, försökt att utgå från intervjusammanhanget. Jag har också undvikit ledande frågor för att inte påverka respondenternas svar.

För att registrera svaren har jag använt mig av både bandspelare och "papper och penna"-metoden. Det har jag gjort av säkerhetsskäl. Från min erfarenhet vet jag att det är säkrast att bevara information på flera olika sätt. Å andra sidan, när man skriver hinner man inte följa

respondenternas ickeverbala uttryck och kroppsspråk. Det kan man däremot göra när man använder ljudinspelningsapparat. Att använda båda registreringsmetoderna är bra för att det hjälper att den som intervjuar att koncentrera sig på personens berättelse och ställa vidare frågor. Det hjälper att inte missa något av det respondenterna har sagt, så att all uttalat information finns med i undersökningens analysfas.

Under intervjuerna har jag använt mig av så kallad dialogisk validering (Malterud 2009). Jag har ställt följdfrågor för att klargöra om jag hade förstått rätt samt utmanade att utveckla vidare intervjuandes synpunkter. När man vet innebörden av uttalanden under intervjun, så ökar man möjligheten att göra en mer välgrundad analys (Kvale & Brinkmann 2012). Ställer man kontrollfrågor under intervjun blir det lättare att validera tolkningarna efteråt (Kvale, s. 127).

Efter att jag intervjuat har jag transkriberat intervjuerna noggrant. Jag har tagit hänsyn till skillnaden mellan det verbala och det skrivna språket. Jag har, t.ex. uppmärksammat och noterat kroppsreaktioner så som skakning, suckande eller skratt. Inte alltid har jag citerat hela svaret, då har jag använt tecknet /.../.

Har arbetet yttre validitet? Kan resultaten tillämpas i praktiken? För att öka uppsatsens användbarhet har jag använt mig av fenomenologisk ansatts. Som Max van Manen (1990) har yttryck det, kan individuella livserfarenheter likna andras, helt främmande människors upplevelser för att de innehåller något allmänskligt, något som gör dem till gemensamma upplevelser. Därför har jag också valt förskolor med annan än bildinriktning än den jag själv har erfarenhet av. Förhoppningsvis kan arbetslag från andra förskolor utan estetisk inriktning känna igen de här uttalandena, bildmiljöbeskrivningarna. Avsikten har varit att lyfta upp och förnya bildmiljön som en viktig del av barns vardag.

Det faktum att jag jobbar inom förskoleverksamhet och gör undersökning inom samma område har med ett genuint intresse för förskolan att göra. Det att jag känner personalen är en fördel i detta fall för då kan de lättare "öppna sig" och berätta om sina tidigare upplevelser, ibland lite jobbiga. Enligt Taylor och Bogdan (1984) är det bra om man har anknytning till området, men man ska också ha distans. Distans i mitt fall är det att jag inte är bildlärare utan lärare mot yngre åldrar.

Enkät

Innan intervjun fick varje svarsperson att fylla i en enkät (se bilaga 1). I undersökningen har jag använt mig av enkäten för att ta reda på svarspersonernas ålder, utbildning/yrke, arbetserfarenhet. Enligt konfidentialitetskravet har personernas namn och avdelning de har jobbat på blivit kodade och har inte har avslöjats i arbetet.

Enkät som datainsamlingsmetod liknar för det mesta en intervju, där frågor ska vara klara och entydiga. Den viktigaste skillnaden, enligt Lokken (1995), är att svarspersonen registrerar sitt svar själv.

Bildobservationer

Syftet med undersökningen har inte bara varit att samtala med pedagoger, utan också varit att relatera de vuxnas upplevelser av olika bilder till deras bildval i förskolemiljöerna. Därför har jag valt en observationsmetod. Observationerna har jag genomfört på förskolorna där svarspersonerna har jobbat, d.v.s. i 2 förskolenheter och på 6 avdelningar. I min fokus har varit alla bilder, förutom dokumentationen och barnbilder. Med dokumentationen menas här fotografier på barnen och personalen, samt fotografier på barnen under olika aktiviteter.

Bildmiljö-observationerna har jag använt som sekundär informationskälla, då intervjuerna utgör huvudkällan. Det att jag har använt mig av olika datainsamlingsmetoder, såsom intervju- och observation, ökar studiens reliabilitet och validitet. Metoden tangerar triangulering (Malterud 2009). Den har tjänat studien i flera avseenden. Olika källor kompletterar varandra. Det har också hjälpt mig att jämföra människors upplevelser med deras handlingar.

Urval av undersökningsgrupp

Undersökningen har genomförts på 2 statliga förskolenheter, totalt 6 avdelningar i en av Göteborgs kommuner. Området där förskolor ligger kan beskrivas som medelklassområde med småbarnsfamiljer och pensionärer. Jag har valt 2 olika förskolenheter som ligger i samma område där jag själv arbetar. Det gjorde jag för att kunna kombinera både jobb och studier. Förskolorna har inte någon slags konstnärlig inriktning utan istället den utomhuspedagogiska inriktningen. Det betyder att svaren inte kommer att påverkas av bildutbildning utan av personalens egna bildupplevelser och bilderfarenheter, så som jag har beskrivit i mitt syfte med arbetet.

För att få en så stor variation upplevelser som möjligt kring bild har jag valt att intervjua 11 personer från 6 olika avdelningar som varit tillgängliga just då jag genomförde min uppsats. Personerna varierar på många olika sätt. De är olika åldersmässigt, mellan 25 och 55 år, könsmässigt, både män och kvinnor, yrkesmässigt, både barnskötare och förskollärare, arbetslivserfarenhetsmässigt, de som jobbat i ett och ett halvt år och de som jobbat i 18 år inom förskolsammanhang (se deltagarnas presentation, muntliga källor).

Genomförande

Innan jag bestämde mig för att genomföra intervjuerna, talade jag om min undersökning med min chef. Hon var mycket positiv och ville att jag skulle presentera arbetet framför kollegorna efter att jag blivit klar med det. Under ett av APT (arbetsplatsträff) berättade jag för mina arbetskollegor att jag kommer att genomföra en intervjuundersökning som handlar om bild. Jag nämnde inget om deras bildupplevelser bara för att inte påverka deras spontana svar. Efter presentationen frågade jag om det fanns några som ville delta och jag fick positiva reaktioner från de flesta.

Innan intervjuerna genomfördes, arbetade jag fram de preliminära frågeställningar som ligger till grund för studien. Dessa skrevs sedan ner av mig men presenterades för intervjupersonerna muntligt under intervjutillfället.

Intervjuerna ägde rum i något avskilt utrymme. Varje intervju tog ca 20-30min. I början fyllde respondenterna i enkäterna (se bilaga 1). Sedan berättade jag om min egen bilderfarenhet. Mina erfarenheter är lätt tillgängliga för mig och kan inspirera andra. Efteråt berättade intervjupersonen om sin egen bildupplevelse. Det är viktigt, enligt van Manen, att inte avbryta och be om förtydliggörande, utan låta berätta fritt utan förklaringar eller generaliseringar. Berättelse är ett naturligt sätt för människor att kommunicera med varandra på. "/.../ berättelser är en av dem naturliga kognitiva och språkliga former genom vilka individer försöker organisera och uttrycka mening och kunskap" (Kvale 2012, s.169). Jag har också betonat till intervjupersonerna att det inte finns rätt eller fel svar. Detta skulle hjälpa att skapa en vänlig, avslappnad stämning för vidare konversation. Jag har använt mig av tidsdimension i intervjufrågorna: hur bild upplevs i då- och nutid. "/.../ memories or as (near) forgotten experiences that somehow leave their traces on my being" (Max van Manen 1990, s.104).

På vilket sätt har min egen person kunnat påverka datainsamlingen? Jag har varit medveten om vikten att vara så saklig som möjligt i undersökningen. Under intervjuerna har jag undvikit att uttrycka mina personliga värderingar för att inte påverka respondenternas svar.

Efter att jag hade spelat in intervjuerna, transkriberade jag dem ordagrant. I utskriften är pauser, kroppsspråk noterade. Människors upplevda erfarenheter är mycket rikare än bara det som kan uttryckas verbalt. Skrivandet, enligt van Manen, hjälper till att upptäcka existentiella strukturer, hitta mening i upplevda livserfarenheter och ge oss kunskap.

Analysmetod

I min teoriram ingår vissa begrepp som jag redan definierat under rubriken bakgrund tidigare i denna studie. Gibsons utvidgade bilddefinition har varit nödvändig för analysen av intervjuerna. Enligt författaren innehåller en bild fler betydelser än vi tror, t.ex. en minnesbild, en mental bild o.s.v. För bildobservation har jag använt mig även av Nordströms(1992) postmoderna bildkategorier så som konstbild och massbild.

För att analysera intervjusvaren har jag också använt mig av hermeneutiken. Hermeneutik och fenomenologi har de flesta drag gemensamma, men betonar olika saker. Hermeneutiken är tolkningslära som motsvarar tolkning av texter och utsagor (Engdahl 1977). Arbetet är i högsta grad beroende av tolkningspersonen, därför ska man som tolk reflektera över: vilka aspekter styr en? Vilken förförståelse påverkar? Förförståelse – människor har med sig olika föreställningar, uppfattningar som är bestämda av en viss historisk, kulturell och social situation. Min förförståelse av bild, mina tidigare bildupplevelser har varit så starka att jag fortfarande intresserar mig för bild. Det har påverkat valet av ämnet, problemformuleringen.

DEL 3 RESULTAT

Intervjubearbetning

Syftet med undersökningen är att förstå variationen av vuxnas upplevelser av olika bilder och relatera det till hur det påverkar bildvalet i förskolemiljöerna. För att få denna fördjupade förståelse för förskolarbetslagens upplevelser har den empiriska studien delats upp i frågeställningar till personalen (se bilaga 2).

Svaren från respondenterna har sammanställts under 3 övergripande teman: kultur, natur och barn i fokus. Teman utkristalliserades genom att jag har upptäckt gemensamma meningar/gemensam mönster som löpte som den röda tråden genom alla mina frågor. Till exempel, konstupplevelser passade in i kulturtemat, upplevelse av olika naturföreteelser passade in i naturtemat, intresse för barn passade in i barn i fokustemat.

Denna struktur har hjälpt mig att distansera mig ifrån intervjupersonerna, deras svar och hitta tydligt framträdande mönster till mina frågor. Sedan bearbetades varje intervju svar till en berättande text där citat och narrativ text går hand i hand.

KULTUR

Det första temat fokuserar på kulturaspekter i relation till bilduttryck. När respondenterna får frågan om positiva bildupplevelser i barndomen, berättar först Martin om bilder som var uppsatta i hans hemmiljö. Han betonar trygghet och lugn:

- Jag tänker på bilder som vi hade hemma i köket. Det var ansikten som var uppbyggda... det var fotografier på ansikten uppbyggda av olika grönsaker. Jag känner igen dem, jag ser dem ibland i olika sammanhang, även i vuxen ålder. /.../. Jag gillade de här bilderna som inte var realistiska, de var trygga och lugna.

Även Anna har ljusa minnesbilder från sommarssemestern. Hon betonar den estetiska positiva upplevelsen av lantligt landskap:

- /.../ när vi var barn brukade vi gå till en liten stad, där brukade vi ha semester. Det var landsbygd och husen var byggda av torkad stjälk. Det var gamla sorter. Det var så fint! Så fint! Stora altanen och ett rum med spis. Det var så fint! Det kunde man se i sagorna. Man kan se sådana spisar i gamla tecknade filmer. De har jag sett när jag var barn.

Den andra frågan till respondenterna handlar om negativa bildupplevelser i barndomen. Till exempel, Jolanda tycker inte om mörka bilder med dystra färger:

- I så fall böcker: vissa tyckte man om, andra inte. Jag har aldrig tyckt om Alfons Åberg på grund av bilderna i böckerna, de var mörka. /.../. Framför allt Alfons hade dystra färger.

Det är flera som minns skrämmande bilder när de var små. Hilda minns en film och berättar:

- Det var "Twin Peaks" film. Jag blev rädd efter att jag såg den. Det var skrämmande stämning i den: bilder, musik och skrik. Jag blev förstörd innerst inne. Jag minns att jag stod i fönstret och tittade på månen. Det var surrealistiska bilder: hand som gräver i jorden och skrik...

Hilda betonar helheten, att allt: bilder, musik och människoröster skapar en obehaglig stämning. Marie minns bilderna från tandläkarbesöket. Hon tyckte inte om dem och projicerade upplevelsen av dem i relation till sina egna tänder:

- /.../ jag var hos tandläkaren, man gillar inte... Sneda, glesa tänder och lite gråa tänder, lite så där. Sådana bilder såg jag. Så man kollade nästan sig själv i spegel när man kom hem (skratt). Ser mina också så ut? (skratt).

Tredje frågan handlar om positiva bildupplevelser i vuxen ålder. Till exempel, Kate berättar:

- /.../ När jag tittar på min pappas tavla. Han har så många tavlor. Han målar Göteborgskonst. /.../. Det är färgerna, små detaljer, man kan titta länge liksom och då... Man kan få sin egen lilla fantasi liksom om det här han har målat. Man kan hitta på själv liksom.

Kate accentuerar färger och små detaljer som gör att den egna fantasin befrias. Om färger pratar även Monika:

- /.../. Sedan blev jag påverkad av vårt konstverk hemma (ett skratt), som har mycket färger. Det var någon annans ide. Jag var skeptisk i början, men sedan blev det jättefint. /.../. Svart brukade jag koppla till trygghet. Mycket färger brukade kännas för mycket... Jag trodde inte att det skulle bli så fint när jag målade med min pojkvän.

Monika berättar om upplevelsen av färg och hur den vände efter en positiv livserfarenhet. Det är flera som berättar om fotobilder. Hilda berättar:

- Å! Det finns jätte många! Det var en fotoutställning. Kommer inte ihåg vad fotografen hette. /.../ det var något land, typ som Kazakstan. Kvinnor därifrån... man hade manipulerat och gjort jättestora bilder. Det var jättefärgrikt. Det var naturlandskap, hår som fladdrar i vinden... <...> Det var naket på något sätt. Det fanns inga värderingar, men man kunde se att det var sant. Det var något slags kärleksstämpel.

Hilda betonar kärlek utan värderingar som skapas mellan fotografen och bildobjekten och som återspeglas i fotografierna. Jolanda berättar om intresset för fotografi:

- Nu är jag väldigt intresserad av fotografier. Jag tycker om... de säger väldigt mycket. En fin bild... /.../. Det är känslor i en bild, det är färger. Man kan koppla så mycket till en bild. Alla sinnen: både känslor, färger och lukt och allt möjligt i en enda.

Jolanda tycker att i fotobilder kan man "se" alla mänskliga sinnen, inte bara färger.

Fjärde frågan handlar om negativa bildupplevelser i vuxenålder. Det är flera som nämner reklambilder på TV eller ute i staden.

- Jag tänker på reklam och sådana saker. Sådana väldigt tråkiga... negativ bild av någon kvinna som ligger halvnaken och tittar i kameran. Bara vad det kan göra med mig... Att jag kan bli påverkad av att se exempelvis kvinnor eller män... Där vissa människor bestämt sig hur vissa grupper ska se ut genom bilder... Att det indirekt påverkar mig. På TV också kan man se negativt... Och även våld i filmer, att det kan gå för långt... Att något skildras på ett väldigt obehagligt sätt.

Hilda berättar att media bidrar till att skapa schablonbilder av hur en kvinna/man ska se ut och att det omedvetet påverkar andra. Hon berättar också om filmer på TV som visar för mycket våld. Om reklampåverkan berättar Martin också:

- Det är ju reklambilder. Det tycker inte jag om. Det äräcklande. Reklam kan spela på liksom känslor. Jag hatar, till exempel, fredagsmysfilmerna som spelar på familjerna... att man ska varje fredag mysa... Jag tycker det är hemskt. De dricker kaffe och äter chips. De har hittat ett koncept... Det är skröp. Äckligt. Det liksom manas till passivitet. Det att de får sådant genomslag, så är det svårt att stå emot. Är man emot, står man utanför.

Martin tycker att reklam söker att dra nytta av människors känslor och att reklamen manar till passivitet. Sarah berättar istället att starka, mörka färger kan påverka en på ett negativt sätt:

- Det är starka färger. Jag gillar inte dem, absolut inte: röd, mörk grön, brun, grå. De är för starka, för mörka, man får ingen glädje.

Sista frågan handlar om att välja en bild: vad, hur, var, varför och vad som påverkar bildval. Martin berättar att hans barndoms erfarenheter påverkar hans bildval nu:

- Om jag skulle välja helt fritt, skulle jag välja bilder som jag tyckte om när jag var liten: lite abstrakta bilder, lite bilder som manar till fantasier och så där. Eller skulle ta modern konst liksom. Modern abstrakt konst.
- Varför abstrakt?
- Jag kommer ihåg att det var så spännande att kunna se olika saker i de här... att man såg kanske ansikte någon gång, att det inte är färdiga bilder liksom.

Som vi ser, poängterar Martin abstrakta bilder som triggar igång egna fantasier. Monika betonar färger i sitt val:

- Att det är mycket färger, tycker jag. För det är fint om man har det på väggarna (ett skratt). Jag tycker att det blir en glad känsla med mycket färg. Levande känsla. Ja. Kontraster.
- Varför?
- Jag tror att det från tiden nu. Det beror på var man är i livet... kanske om ett år kan man gilla andra färger... men just nu så gillar jag det. Sedan blev jag påverkad av vårt konstverk hemma (ett skratt), som har mycket färger.

Färger påverkar en på ett glatt sätt, tycker Monika. Monikas egen konstnärliga erfarenhet tillsammans med sin pojkvän hemma påverkar hennes bildval nu. Hilda skulle också vilja att

skapa bilder själv. Om hon skulle välja bilder, skulle de vara estetiskt breda och inte resultatnriktade:

- Jag har någon slags konstnärlig intresse... Kollage är lite intressant. Olika material. Det ska inte vara resultatnriktad, utan att det pågår en process. Att det ska vara föränderligt. Det ska vara estetiskt brett. Det handlar om olika sorters tekniker. Tredimensionella bilder, även målningar. Jag skulle använda även grus och sådant. /.../ Att man kan leka med olika uttrycksätt. Man kan måla, göra från papper, göra statyer. Det tycker jag är spännande i sig. Det är vackert, tycker jag. Att det händer något i processen.

Hilda betonar att process är viktig, inte resultat. Doris tycker att alla ska få se bilder och därför är platsen var bilder ska sättas upp viktig:

- Det ska vara ett bra ställe så att alla kan se. Där människor kommer och går.

BARN I FOKUS

Det andra temat som framkom vid analysen är personer som fokuserar på barnaspekter i relation till bilder. När respondenterna får frågan om positiva bildupplevelser i vuxen ålder, berättar Martin:

- /.../. Vissa konstnärer som fastnar... det kanske finns någon beröringspunkt, något som berör mig. Och det finns, till exempel, bra bilder på barn... Där barn blir fotograferade med respekt. Jag minns en amerikansk fotograf, hennes bilder av barn /.../ Det är barnens allvarig... allvar i bilderna. Innan dess brukade det vara bilder på barnen som lekte eller bilder av barn i krigssituationer. Men det här var liksom mer vardagliga bilder. Starka bilder. Det är svårt att sätta finger på vad det är som gör att bilder fastnar...

Martin betonar vardagliga bilder på barn, där de betraktas med respekt. Claudia berättar om sin erfarenhet när hon fått sitt barn. Hon accentuerar gulaktiga höstfärger:

- /.../. När jag är ute och går, med min pojk i vagnen. Han är två månader. Han är född på sommaren, så det var kanske september. Då börjar det blir lite gult och orange på löven. Så går jag i Liljedalen och så ligger han och tittar på alla löven så här. Han rör sig och tittar med blicken följer med färgerna... och så frisk luft... Det är mycket färger och han, Simon då, min pojke att han låg och tittade liksom... Jag tyckte att det var intressant att när jag körde och färgerna liksom glimtade förbi ...

När respondenterna får den andra frågan om negativa bildupplevelser i barndomen, svarar Kate:

- Jag vet att när jag var liten, så såg jag det i tidningen. Vet inte om det var krig någonstans. Det var en bild på ett barn som kom springande naken och hade den där paniken i ögonen. Då frågade jag min mamma och pappa. Just den bilden i tidningen tyckte jag var obehaglig. Att man kunde leva i ett helvete när man var ett barn. Den bilden kommer jag ihåg. Att hon

sprang naken inte för att hon var lycklig men hon hade det blick av skräck i ögonen. De ögonen kommer jag ihåg.

Kate betonar den panik hon såg i barnets ögon.

Nästa fråga tar upp negativa bildupplevelser i vuxen ålder. Det är några som berättar att de flesta negativa barnbilder kan man hitta i media: tidningar, nyheter, TV. Till exempel, Ines säger att bilder på barn påverkar en känslomässigt:

- Det mesta kan man hitta i tidningar... foto med en tjej från Vietnam. Mycket känsloladdat.

Kate upplever att det känns mycket otäckt när man ser barnbilder i negativa sammanhang i media:

- /.../. Att det händer saker och ting i nyheter och TV. Tidningar och sådant här... obehagliga saker /.../ Jätte svårt. Jag tycker fruktansvärt med barn. När jag ser bild på barn. För då kommer tillbaka när jag såg den bilden när jag var barn. Världen blev negativ (ett skratt). Världsbild. Att vi har det så bra.

Claudia berättar om egna fantasibilder:

- Jag kan se framför mig faror... jag är lite orolig för mina barn så. När t.ex. min man skulle åka med båda mina barn till farmors lantställe, och jag skulle vara själv hemma. Då ser jag liksom en bild framför mig att det händer något med dem /.../ Det är den här känslan när man skapar en bild framför sig: det kommer en lastbil och kör på, krockar med vår bil /.../.

Sista frågan handlar om att välja en bild: vad, hur, var, varför och vad som påverkar. Martin berättar:

- /.../ jag vill hellre att barn ska bestämma vad som ska sättas upp. Att de ska vara delaktiga /.../. Alltifrån barns bilder till stora konstverk /.../ jag tycker att det är roligast om det är barns bilder... lite blandat med modern konst, kvalitativa bilder. /.../. Barnen ska få upplevelser och kanske lära sig om sig själva.

Martin poängterar att det är viktigt att barn är delaktiga och får välja bilder som ska sättas upp. Barnen ska få uppleva och förstå konst. Moderna, kvalitativa bildupplevelser och självkännedom är viktiga. Claudia tycker att bilder ska vara anpassade till barn: tydliga, konkreta, i klara grundfärger:

- Då tänker man att det ska vara lite anpassat till barn. Jag tycker mer om mer konkreta grejer på bilder. Vissa ansikten... en del konstnärer gör väldigt abstrakta ansikten, konstigt svajade. Jag vill ha... bilder som ser inbjudande ut och färg... gärna klara färger... och en bakgrund som liksom matchar något av innehållet. Mmm... ganska enkla bilder... fast ändå uttrycker någon form av glädje eller något positivt.
- Klara färger?
- Alltså rött, grönt, orange... aaa... grundfärgerna, kan man säga. Enkla bilder. Alltså inte... om jag ska välja en tavla så vill jag inte ha för mycket. Det ska inte vara för smått, för det blir

nästan jobbigt, rörigt i mitt huvud. Jag vill ha... inte så att man efter två timmar upptäcker att det finns fem saker till på tavlan som man inte sett... för att det så mycket plotta... Tydligt.

Jolanda tycker att hennes barndomserfarenheter påverkar bildval:

- Att det ska vara tilltalande för barn. Det är olika för barn: vad de ser i en bild... Att den ska vara talande, det ska vara något, en händelse. Barndomserfarenhet påverkar mig. /.../. Jag har alltid tyckt att det var roligt att läsa eller titta på bilder. Tyckte framför allt mycket om "Pettson och Findus". För Pettson och Findus har så mycket detaljer i alla sina sagor. Det är glada färger, figurer och små små varelser över allt.

Jolanda betonar att bilder ska vara tilltalande för barn: händelserikt, glada färger och många detaljer. Ines berättar att hon sätter sällan upp egna arbeten för att det är barnens arbeten som är i fokus i förskolan:

- Jag hänger sällan egna arbeten. Vad det beror på? Det är barnen som ska visa för sig själva och deras föräldrar /.../. Ibland provar jag själv olika tekniker för att se om det funkar, inte för att hänga upp arbetet. Det skulle kännas konstigt: fröken hänger upp, vad fint /.../.

NATUR

Det tredje temat som framkom vid analysen av det empiriska materialet var de personer som fokuserade på naturaspekter i relation till bilder. När respondenterna får frågan om positiva bildupplevelser i sin barndom, svarar till exempel Hilda:

- Om man tänker på det sättet, så har min barndom varit fylld med massa magiska bilder. /.../ bilderna man fick från naturen, när jag tänker spontant. Till exempel, en gammal saga om troll och det här att naturen hade något magiskt. Att allt kan hända.

Hilda betonar naturen som en källa till det magiska. Kate berättar om naturen som en källa till frihet och skönhet:

- /.../ jag kommer ihåg när jag var på Gotland. Så hade vi ett berg. Så fick jag låna lakan av min mamma. Då stod jag vid det berget, så vinden blåste i den, så stod jag och sjöng. Det var så skön känsla... jag vet inte om jag kunde sjunga, men jag stod på den där lilla kullen eller berget... det var så där frihet. Det var en härlig bild, det var sommar och så där. Och den bilden kan jag ha kvar.

Andra frågan tar upp negativa bildupplevelser i barndomen. Martin minns en olyckshändelse och bakgrunden där den spelade ut sig:

- Minnen som varit starka som man varit med om... som NU blivit en bild. Det var en gång, när jag kastade ett äpple på en kompis i hans trädgård och han ramlade ner. Han svimmade. /.../. De är bilder... jättestarka. Bilderna är av det här trädet. Trädgården när han ligger..."

Tredje frågan gäller positiva bildupplevelser i vuxen ålder. Det är några respondenter som berättar om naturbilder. Doris säger:

- Jag har en bild och har sett den och jag tittar ganska ofta på den. Naturbild. Det var någon bild vi tog när vi var... berg och sådant. Den bilden, jag älskar den! Och jag känner mig som... när jag tittar på den... det är så vackert! Det är som ... vad ska man säga? Frihet. Den minns jag.

Både Doris och Kate beskriver naturen som en källa till frihet. Martin betonar enkelheten och den gråa färgskalan i landskapsbilder. Något som tillåter för ens egen fantasi:

- Jag minns en amerikansk fotograf, hennes bilder av landskap. /.../. Jag gillar enkla landskapsbilder. När det inte är så mycket på bilden, kanske grått också... Jag kanske gillar dem för att de är liksom öppna för egens fantasi eller de sätter igång något... Det är kanske något existentiellt. Jag har inte reflekterat så mycket.

Fjärde frågan handlar om negativa bildupplevelser i vuxen ålder. Det är några som berättar om djurmisshandel. Doris berättar:

- /.../ jag har sett en människa döda en elefant. Jag tycker inte... hela kroppen... när jag såg den... innan de dödade den, tog ut dem... elfenben. Jag var så (när hon det berättar, skakar hon i hela kroppen, efteråt kommer en suck). Nej.

Doris upplever negativt att människor dödar djur. När hon berättar om det, skakar hon Jolanda poängterar att hon inte klarar av att se djurmisshandel. Det kunde hon se bl.a. på TV, Internet:

- Framför allt djur som blir illa behandlade. Man ser överallt: både på TV och olika forum, Internet. Det är något jag inte klarar av att se. Usch...

Sista frågan gäller val av bilder: vad, hur, var, varför och vad som påverkar bildval. Hilda säger:

- En bild kopplat till naturen, det magiska, det fantastiska som finns... Hur vacker världen är.

Hilda framhäver det fantastiska och det vackra i naturen som hon upplevde när hon var barn. Doris tycker också att det är fint med naturen, men också roligt. Hon kopplar till livserfarenheter från sitt eget land:

- Det är jättefina bilder. Grönt och fint. Jag gillar naturen, men inte den här naturen (visar genom fönstret, sedan följer ett skratt). Det tycker jag inte att det är fint. Vi har samma skog. Vi har blandad skog: frukt, skog. Om du går i skogen, så är det massa med frukt. Det blir ännu roligare att gå. Men här kanske går man och plockar svamp. Det här är ingenting.

Intervjurefleksioner

Om man jämför respondenternas svar, kan man säga att det finns många saker som liknar mellan grupperna. Alla grupperna har svarat att barndomsupplevelser har en stor inflytande när man tycker om, när man väljer bilder. Det har varit fantasi och det fantastiska de har gått ifrån när de gjorde bildval. Alla grupper har haft någon av inre-, fantasi- eller minnesbilder när de pratade om bilder. Vad gäller resonemang kring upplevelse av bilder så har oro, skräck eller obehag som varit gemensamt för alla grupperna.

Andra kategorier gällande bilder har varit olika från grupp till grupp, men en och samma kategori har varit gemensam för minst två av grupperna. Till exempel, natur- och kulturgrupperna har nämnt bilder från barnböcker. Konstbilder och naturbilder har nämnts i både kultur- och barn i fokusgrupperna. När respondenterna uttryckte sig om egenskaper av bilder var det föränderliga bilder med små detaljer som var gemensamma egenskaper för kultur- och barn i fokusgrupperna. De sistnämnda grupperna har tyckt om de abstrakta bilderna. Det är intressant att färger har varit viktiga för både kultur- och barn i fokusgrupperna, men har varit mindre viktig egenskap i naturgruppen. Det är kontrastfärger som har betonats i de nämnda grupperna.

Det som har skiljt grupperna åt var inte bara färgernas betydelse, utan också platsen för bilderna: plats för bilder har varit viktig bara i kulturgruppen. Likadant var det med upplevelse av frihet som har varit en viktig aspekt bara i naturgruppen.

Det är intressant att en stor del respondenter har uttryckt att de inte skulle vilja hänga upp egna arbeten. Enligt dem är förskolan en plats där barn kommer främst, inte vuxna. När jag ändå insisterat att föreställa sig att det är fritt fram att välja någon bild och sätta upp på väggen, har de flesta svarat att i så fall skulle bilder vara estetiskt, psykologiskt tilltalande för barn: de ska vara positiva, färgrika och glada. De flesta svarade att bildbudskap är viktigast i bildval.

EN AVSLUTANDE REFLEKTION är att respondenterna oavsett bakgrund, ålder, nationalitet eller arbetserfarenhet har gett uttryck för starka personliga associationer och variationsrika upplevelser till bilder.

Observationsresultat

Bilder kan tolkas på många olika sätt. Det visuella har sitt eget språk som inte alltid är lätt att sätta ord på. Ändå påverkar bild oss: med hjälp av bilder formar vi ett sätt att se och uppleva världen på. I det här arbetet har jag analyserat bilderna utifrån intervjusvaren.

Intervjufrågorna har handlat bl.a. om bildbudskap och bilduttryck. Från intervjuresultaten har jag använt mig av 3 olika teman så som kultur-, natur och barn i fokus.

Bilden i bilaga 3 är en kopia tagen från konstnärens Lena Andersons bok Majas Alfabet. Den illustrerar diktens huvudkaraktär ask träd samt bokstav A. Bilden har instrumentell lärande syfte. Den passar in i naturtemat från intervjumaterialet.

På en bild i bilaga 4 kan man se Maja från Lena Anderssons bok Majas Alfabet igen. I detta fall är bilden kopierad för hand med färgpennor, inte med kopieringsmaskin som bilden beskriven ovan. Bilden illustrerar bl.a. textens huvudkaraktär Maja och fyller instrumentella illustrationssyften. Den passar in i naturtemat.

Bild i bilaga 5 visar teckenspråk. De här massproducerade bilderna är schematiska och fyller lärandesyfte. Den passar in i kulturtemat för att teckenspråk har med kultur att göra.

Bild i bilaga 6 är ett vykort på ett lekande barn i vattenpöl utomhus. Vykortet fyller bl.a. underhållningssyfte. Bilden hör till natur- och barn i fokustemat.

Bild i bilaga 7 illustrerar spår av olika djur. Det är faktabilder. Bilden fyller bl.a. lärande ändamål. Den hör till naturtemat.

Bild i bilaga 8 är en kommersiell bild och dess syfte är att underhålla. Reklam förmedlar positiva känslor med hjälp av starka färger och glada djurs ansikten. Reklambilden appellerar till konsumenternas drömmar. Om man utgår från intervjuteman, hör bilden till kulturtemat.

Enligt Read (1956) klassificeras bild i bilaga 9 som naturalistisk konstnärlig bild. Bilden tar plats på en hel vägg och drar ens uppmärksamhet. Stammen av ett stort träd har målats av en vuxen och har tjänat som bakgrund för barnens skapande. Man kan säga att den fyller estetiskt ändamål. Bilden representerar naturtemat.

Bilaga 10 illustrerar olika känslor och ansiktsuttryck som uttrycker dem. Bilderna är massproducerade och schematiska. De har psykologiska och lärandesyften. Bilderna passar in i kulturtemat för att de uttrycker känslor och det har med kultur att göra.

Bild i bilaga 11 har också varit målat av en vuxen. Den illustrerar huvudkaraktären från det pågående temat på förskolan. Det är Snårpan från My Blomqvists och My Olsbergs barnbok Snårpan och den hemliga manicken. Bilden kan klassificeras som romantisk och fyller lärandesyfte. Bilden hör bl.a. till kultur- och naturtemat.

Bild i bilaga 12 illustrerar en glad flicka som sitter framför en tallrik med en pannkaka. Den här massproducerade bilden förmedlar matglädje och sinnlig välbefinnande. På så sätt fyller bilden social-psykologiska samt lärandesyfte. Bilden representerar barn i fokusgruppen.

Bilaga 13 är massproducerad textil. Det tryckta mönstret föreställer konditoriprodukter: tårtbit, glass, muffins och chokladkakor. Om man analyserar mönstret utifrån dess språkliga funktion, kan man tolka det som konativ eftersom den appellerar till mottagarens drömmar om söta livet. Färgerna är glada. Textilen fyller bl.a. ergonomisk (dämpar ljud), estetisk funktion och kan även vara bra reklam för konditoriprodukter. Textilen kan representera kulturtemat.

Bild i bilaga 14 är ett annat exempel på en massproducerad anvisningsbild. Bilden instruerar vilka leksaker som kan läggas i den här lådan. Bilden kan hör till kulturtemat i den meningen att här visas en manlig leksaksfigur som vistas bland olika maskiner. Manlighet skapas bl.a. av kulturella normer.

Bild i bilaga 15 visar Barbapappa som är både en rollfigur och en av medlemmarna i en fiktiv familj från en seriebok för barn skapad av Annette Tison och Talus Taylor. Bilden förmedlar glada känslor. Den illustrerar karaktären och fyller instrumentell funktion. Bilden kan representera kulturtemat för att Barbapappan är en fantasivarelse skapad av den mänskliga kulturen.

Observationsanalys

Syftet med observationen har varit att relatera vuxnas bildupplevelser till deras bildval i förskolemiljöerna. Observationerna har jag inte uppdelat avdelningsmässigt utan behållit dem i en och samma grupp. Det har jag gjort med mening: förskolinriktning är en och samma på alla 6 avdelningar och förskolemiljöerna bildmässigt liknar varandra i stort sätt. I observationsanalysen har jag fokuserat på näranalysen av bilderna, d.v.s. inre kontext med både manifest- och latent innehåll.

Under intervjuerna har respondenterna uttryckt att de önskar att sätta upp fantasi- och abstrakta konstbilder. Tyvärr, vid observations tillfälle har jag inte sett sådana bilder i omgivningarna. Det har funnits däremot massbilder med fantasiinslag (se bilaga 15). Det har också uttryckts att bilderna ska vara anpassade till barnen, t.ex. att bilder ska vara positiva och ha glada färger. Sådana bilder har jag kunnat däremot observera på alla avdelningar (se bilagor 8, 12, 13, 15).

De flesta bilder har varit massproducerade och fyllt följande syften: underhållnings (se bilaga 6), reklam (se bilaga 8), kunskaps (se bilaga 7), anvisnings (se bilaga 14), estetisk (se bilaga 9), estetisk-ergonomisk (se bilaga 13). De flesta massbilderna har varit utskrivna från Internet eller kopierade från böcker. Man kan säga att instrumentella massbilder bilder varit dominerande, d.v.s. bilderna har varit medel för att uppnå andra syften, t.ex. lärande (se bilagor 3, 5, 7, 10, 12, 14). Något som stämmer med bl.a. Nordströms (1992) konstaterande. En del massproducerade instrumentella bilder har haft social-psykologiskt syfte (se bilaga 10, 12).

Den visuella världen på förskolorna kan ses som en levd värld där bilder får betydelse i aktuella sammanhang (Merleau-Ponty 2008). Till exempel, en del bilder visade pågående tema (se bilagor 1, 4, 11).

Det har varit givande att kombinera olika informations insamlingsmetoder. En del av personalen har berättat att de aldrig skulle sätta upp egna bilder. Men från observationsmaterialen kan man se att en liten del bilder har varit målade av vuxna själva. De flesta har haft lärande ändamål och illustrerade olika pågående tema i förskolorna. Till exempel, en bild illustrerade en huvudkaraktär från temaboken (se bilaga 4, 11). Det har funnits enstaka konstnärliga bilder som producerats av vuxna eller i samarbete med barnen (se bilaga 9).

Jag har också kunnat se att alla tre teman som hade upptäckts från intervjumaterialet återspeglats i bildmiljöerna: det har funnits bilder som representerat kulturtemat (se bilagor 5, 8, 10, 11, 13, 14, 15), naturtemat (se bilagor 3, 4, 6, 7, 9, 11) och barn i fokustemat (se bilagor 6, 12).

DEL 4 DISKUSSION

Metod och resultatdiskussion

Avsikten med arbetet har varit att få fördjupad förståelse för arbetslagens olika bildupplevelser och relatera det till hur det påverkar bildvalet i förskolorna. I studien har jag använt mig av kombinerat datainsamlingsmetod: kvalitativ intervju och observationer. Samma fenomen har varit belyst från olika vinklar som gör att de kompletterar varandra och som gör analysunderlaget mer verklighetsbaserat. Triangulering ökar studiens reliabilitet och validitet (Malterud 2009).

I arbetet har jag inspirerats av fenomenologisk kvalitativ ansats. Fenomenologisk – för att jag har strävat att ge röst åt den individuella upplevelsen av visuella världen. Intresset har legat i att inse variationen av förskolepersonalens bildupplevelser. De empiriska intervju svaren har varit många och innehållsrika och därför har jag inringat dem i tre stora teman efter att jag märkt att det finns mönster som återkommande inslag i svaren: kultur, barn i fokus och natur. Det har hjälpt mig att frikoppla svaren från intervju personerna och hitta struktur och samtidigt behålla de nyanserade meningar som respondenterna har gett uttryck för.

Arbetet är också kvalitativt för att jag har sökt mening i de vuxnas möte med bilder samt i deras handlingar. Individuella upplevelser kan likna andras, helt främmande människors upplevelser. Det är något allmänskligt i dem som gör dem till gemensamma upplevelser (van Manen 1990). Jag har medvetet valt förskolorna med annan än bildinriktning. Förhoppningsvis kan arbetslag från andra förskolor utan speciell estetisk inriktning känna igen de här uttalandena och bildmiljöbeskrivningarna. Poängen har varit att lyfta upp och förnya bildmiljön som en viktig del av barnens vardag i förskola.

Den fenomenologiska ansatsen har inspirerat och hjälpt mig att bestämma vilka preliminära frågor jag skulle använda under intervjuerna. Jag har valt att använda mig av då- och nuvarande tidsdimension i intervju mallen. Med hjälp av det har jag fått tillgång till förskolepersonalens tidigare och nuvarande bildupplevelser. Detta har hjälpt mig en del att besvara min huvudfråga: om förskolepersonalens tidigare och nuvarande bildupplevelser påverkar deras bildval i förskolorna. I slutsatsen har det blivit tydligt att det är barndomserfarenheter av det fantastiska som spelar största roll i personalens nuvarande bildval. Men tyvärr har det inte avspeglats i inomhusmiljöerna under observationstillfällena. Det är intressant att notera Ellen Key, som levde för 100 år sedan, också betonar fantasins betydelse i bildvalet, något som stämmer in med respondenternas svar:

En stämning av något fantastiskt eller mystiskt, om vilket den barnsliga fantasien sedan kan drömma eller dikta vidare, detta gör ett konstverk framförallt kärt för barnet (Key 1996, s.160).

Från intervjuanalysen kan man konstatera att alla respondenter oavsett bakgrund, ålder, nationalitet eller arbetserfarenhet har haft starka och variationsrika bildupplevelser. Man kan koppla det till ett begrepp "pictorial superiority effect" som tyder på det att vårt minne för bilder är starkare, överlägsen minne för ord (Waern 2004).

I studien har jag använt mig av bildbegreppet som betecknar ett brett område. Från den insamlade empirin kan man se att personalen nämner olika slags bilder, t.ex. reklam-, minnes-, inre/drömbilder o.s.v. Något som stämmer med både Gibsons (1986) och Nordströms angivna bildbegrepp (Lindgren & Nordström 2009). Jag har också redovisat förhållandet mellan bild och kultur- och historiesammanhang. Detta har jag gjort för att belysa vilka förskoltraditioner som har gällt genom åren och vilka traditioner fortfarande påverkar bildkultur i förskolorna. Nordin-Hultmans (2004) hemdiskursbegrepp beskriver att Frøbels pedagogiska idéer om ett trevligt hem dominerar fortfarande i Sverige och att bild framför allt tjänar barns behov samt fyller estetiska utsmyckningssyften. Insamlad observationsdata, som inte är stor, visar något annat. Den har visat att massproducerade bilder med syfte att förmedla lärande har dominerat den visuella miljön på avdelningarna. Tidigare forskning bekräftar iakttagelserna och visar en övergång alltsedan slutet av 1900-talet då förskola som institution började fokusera mer på att ge utbildning snarare än enbart omsorg.

Foucaults maktbegrepp kan ge en specifik belysning av det empiriska materialet. Förskolemiljöer, enligt Foucault är mest givande för analys av makt. Särskiljande praktiker i sådana miljöer tjänar syftet att både innesluta och utesluta. Från insamlade intervjudata kan man utläsa vilka bilder som är önskvärda och vilka är inte beviljade. Det har varit romantiska/fantasibilder och abstrakt konst som önskades p.g.a. positiva barndomsupplevelser. Reklambilder har varit mindre önskvärda p.g.a. negativa reklamupplevelser i vuxenålder.

Samhällsdiskurser är formulerade även i styrdokument. Eftersom min studie utförs i förskolan så är styrdokument Lpfö 98 relevant för min undersökning. Förskolans uppdrag, enligt läroplan '98 är att främja lärande och ge barn upplevelser. Intervjusvaren visar att det har funnits önskan att ge barn upplevelser, t.ex. upplevelser av modern konst och abstrakt konst. Tyvärr, vid observationstillfället har jag inte sett sådana bilder på avdelningarna. Det är ett problem att konst saknas i utbildningssammanhang, konstaterar flera skribenter, så som Nordström (1992), Lindgren (Lindgren & Nordström 2009) poängterar. Echhoff (2008) konstaterar att barn inte upplever konst och att det beror på lärares avsaknad på konstutbildning och konstserfarenhet.

Om man utgår från den postmoderna synen på konst, så betraktas modern konst inte längre som unikt utan man öppnar sig för massproducerade ideal. Det handlar om att låta barnkultur komma in, visa att deras intresse för popkultur är viktig (Sparrman 2006). Det är intressant att Ellen Key från början av 1900-talet också har uppmärksammat "den nyare konsten framför den äldre". Tyvärr, har respondenterna inte uttryckt någon önskan om att använda popkultur. Det kan bero på det att modern konst är godkänt som konst av samhället (Paulsen 2006).

I läroplanen betonas det att miljön ska vara trygg och samtidigt utmanande och inspirerande. Den ska också vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Hur såg det ut i förskolemiljöerna jag har haft möjlighet att observera? Förutom det att de flesta bilder har varit instrumentella kunskapsbilder, har det också funnits en del andra slags bilder. Bilderna har fyllt följande syften: underhållnings (se bilaga 6), reklam (se bilaga 8), kunskaps (se bilaga 7), anvisnings (se bilaga 14), estetisk (se bilaga 9), estetisk-ergonomisk (se bilaga 13). En del massproducerade instrumentella bilder har haft social-psykologiskt syfte (se bilaga 10, 12). Det stämmer överens med respondenternas svar när det gäller bildval – att bilder ska uttrycka positiva känslor.

De flesta lärarrespondenterna har svarat att bildbudskap d.v.s. det bild förmedlar är viktigast när man väljer bilder. Det är viktigare än bilduttryck eller platsen bild hängs eller sätts på. Det har funnits undantag, några har tyckt att både bildbudskap och uttryck är av betydelse. Observationsmaterialet har visat att de flesta bilder har haft lärande innehåll – att illustrera, förklara (se bilagor 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 14, 15). Något som stämmer överens med de tidigare studierna. Waerns (2004) intervjustudie visar att de vanligaste syften med bilder i skolsammanhang är att visa, förklara. Löfstedt (2001) konstaterar också att bild betraktas utifrån kommunikationsbetydelse i utbildningssammanhang. När det gäller bilduttryck har de svarande berättat att bilder ska ha glada färger. Sådana bilder har jag kunnat observera på alla avdelningar (se bilagor 8, 13).

Arbetslagen har beskrivit och tolkat bilder på denotativ- (eller inre) och privat associativ betydelsenivå. Från svaren kan man se att de flesta personerna talade om färg, det var ingen som nämnde andra deltecken, så som linje, utrymme, form som utgångspunkt för bildval. Nodine (1993) bekräftar att för att uppfatta en bild behövs en bildutbildning, bl.a. kännedom av de grundläggande bildelement så som linje, utrymme, färg och form och hur man använder dem för att tolka, skapa bildberättelse, att utveckla estetisk bilduppfattning. Å andra sidan betonar Read (1956) fascination som deltagande observation som lika viktiga erfarenheter som konstanalys.

Från de utbildade förskollärarnas svar kan man finna spår av förskolans läroplan. Lärarna har betonat att det är viktigt att anpassa bilder till barns behov och intresse, t.ex. att bilderna ska vara tydliga, föränderliga, detalj- och färgrika. Respondenterna med annan utbildningsbakgrund har utgått mest utifrån sina tidigare eller nuvarande bildupplevelser. Till exempel, en av respondenterna skulle välja naturbilder som föreställer dennes hemland, något som personen har upplevt som positivt.

På avdelningarna har det funnits en del fotografier som vuxna tagit själva. Förutom dokumentationsarbete, har det funnits fotografier av olika djur. Flera av respondenterna har också berättat om sitt genuina intresse för fotografier. I fotografier kan man återfinna alla sinnen. I samma spår beskriver Merleau-Ponty Cézannes konstnärliga praktik – beskriven och erfaren med hjälp av fenomenologi - där man kan känna lukten när man tittar på en tavla:

The lived objekt is not rediscovered or constructed on the basis of contributions of the senses; rather, it presents itself to us from the start as the center from which these contributions radiate. We see the depth, the smoothness, the softness, the hardness of objects; Cézanne event hat we see their odour (Merleau-Ponty 2008, s.98).

Den visuella världen på förskolorna kan ses som en levd värld, där bilder får betydelse i aktuella sammanhang (Merleau-Ponty 2008). Till exempel, en del bilder har illustrerat ett pågående tema (se bilagor 3, 4, 11).

Massbild dominerar dagens samhälle. Förskola som utbildningsinstitution är inget undantag. Från observationen kan man se att massproducerade bilder har dominerat omgivningarna. Förutom kunskapsfunktionen har de fyllt följande syften: underhållnings (se bilaga 6), reklam (se bilaga 8), anvisnings (se bilaga 14), estetisk (se bilaga 9), estetisk-ergonomisk (se bilaga 13). De flesta bilderna har varit utskrivna från Internet eller kopierade från böcker. Det har funnits undantagsfall – konstnärliga bilder som har varit framställda av själva vuxna eller både vuxna och barnen. Till exempel, en naturalistisk bild (se bilaga 9).

Syftet med arbetet har bl.a. varit att få veta om vuxnas bildupplevelser kunde ha påverkat deras bildval. Jag har insett att alla tre teman som hade upptäckts från intervjumaterialet har också återspeglats i bildmiljöerna: det har funnits bilder som representerat kulturtemat (se bilagor 5, 8, 10, 11, 13, 14, 15), naturtemat (se bilagor 3, 4, 6, 7, 9, 11) och barn i fokustemat (se bilagor 6, 12). Man kan påstå att det är konturerna till bidraget jag har efterlyst i början.

Jag tycker att jag har uppfyllt mitt syfte med arbetet: att nå en djupare förståelse av förskolepersonalens bildupplevelser och se hur det har påverkat deras bildval. Det har också hjälpt att fundera över mitt eget bildval i förskolan. Jag skulle vilja att fylla den luckan som uttrycks i utbildningssammanhang i litteraturdelen. Man kan komplettera dominerande informativa bilder med andra slags bilder, t.ex. popkultur, expressiva bilder, bilder som representerar andra kulturer, poetiska, abstrakta bilder.

REFERENSER

Tryckta källor

Aspers, P., Fuehrer, P. och Sverrisson, A. (red.). (1998). Bild och samhälle. Danmark: Narayana press.

Barsotti, A. D. (1997). D - som Robin Hoods pilbåge. Stockholm: HLS Förlag.

Bergström, B. (2003). Bild & budskap: ett triangeldrama om bildkommunikation. Stockholm: Carlsson.

Björklid, P. (2005). Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola. Kalmar: Lenanders grafiska AB.

Bourdieu, P. (1993). Kultursociologiska texter. Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.

Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2012). Från kvalitet till meningsskapande. Postmoderna perspektiv – exemplet förskolan. Stockholms universitets förslag.

Dahlberg, G. (1995). 'Everything is a beginning and everything is dangerous: some reflections on the Reggio Emilia experience', paper given at an international seminar Nostalgio del Futuro in honour of Loris Malaguzzi, Milan, October.

Dahlberg, G. & Åsen, G. (1998). Loris Malaguzzi och den pedagogiska filosofin i Reggio Emilia. I Svedberg, L. & Zaar, M. (red.). Boken om pedagogerna. Stockholm: Liber utbildning AB.

Dahlgren, O.L. & Szczepanski, A. (2001). Utomhuspedagogik – boklig bildning och sinnlig erfarenhet. Linköpings universitet: Skapande vetande. Åtvidabergs Bok & Tryck AB.

Engdahl, H. Hermeneutik: en antologi (1977). Stockholm: Raben & Sjögren.

Foucault, M. (1980). Power/knowledge. Selected interviews and other writings 1972-1977 (Gordon, C., ed.). New York: Harvester Wheatsheaf.

Förskolans pedagogiska rum – med plats för alla sinnen (2004). Stockholm: Lärarförb:s förlag: Tidningen Fröskolan.

Gibson, J.J. (1986). The ecological approach to visual perception. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Hansson, H., Karlsson S., G. & Nordström G., Z. (1992). Bildspråkets grunder. Stockholm: Almqvist & Wiksell

Jay, Martin J.T. (1999): Returning the gaze: the american response to the french critique of okularcentrism. Ingår i G.Weiss & H.Fern Haber (red.) Perspectives on embodiment (s.121-142). New York: Routledge.

- Hanneborg, B. & Knut. (1975). Filosofisk ordbok Oslo: Tanum.
- Hansson, H., Karlsson S., G. & Nordström G., Z. (1992). Bildspråkets grunder. Stockholm: Almqvist & Wiksell AB.
- Johannesson, L. (1978). Den massproducerade bilden. Ur bildindustrialismens historia. Lund.
- Key, E. (1996). Barnets århundrade Stockholm: Informations förlag.
- Kvale, S. & Brinkmann S. (2012). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.
- Köhler, E. (1936). Aktivitetspedagogik. En vägledning. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lindgren, B. & Nordström, G. Z. (2009). Det kreativa ögat. Om perception, semiotik och bildspråk. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, B. (2005). Bild, visualitet och vetande: diskussion om bild som kunskapsfält inom utbildning. Gothenburg university, Göteborg studies in educational sciences.
- Lundahl, G. (1995). Hus och rum för små barn Stockholm: Arkus.
- Läroplan för förskolan Lpfö 98. Reviderat 2010. Skolverket.
- Löfstedt, U. (2001). Förskolan som lärandekontext för barns bildskapande. Avhandling. Göteborgs universitet.
- Malterud, K. (2009). Kvalitativa metoder i medicinsk forskning: en introduktion. Lund: Studentlitteratur.
- Max van Manen. (1990). Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy. New York: State university press.
- Merleau-Ponty: key concepts (2008). Diprose, R. & Reynolds, J. (red.). Stocksfield: Acumen.
- Mitchell, W.J.T. (1986). Iconology: image, text, ideology. Chicago, London: The university of Chicago press.
- Moberg, E. & Moberg, M. (1909). Vår 10-åriga verksamhet 1899-1909. Norrköping: Litografiska Aktiebolaget.
- Moberg, E. (1937). Vilka krav bör ställas på barnträdgårdar och barnkrubbor i pedagogisk avseende? I E. Köhler; A. Lichtenstein; E. Moberg & A. Myrdal. Småbarnsfostran.
- Molander, B. (1988). Vetenskapsfilosofi: en bok om vetenskapen och den vetenskapande människan. Stockholm: Thales.

Nordin-Hultman, E. (2004). Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande. Kristianstads boktryckeri AB.

Nordin-Hultman, E. (1998). 'To confront the concept of identity within developmental psychology, and to explore an alternative where subjectivity is placed and constructed within situations, in a flow of actions and language', paper given at a research symposium on Theoretical Spaces, at Stockholm Institute of Education, november.

Nordström, G.Z. (1992). Bilden i det postmoderna samhället: konstbild, massbild, barnbild. Malmö: Carlssons.

Paulsen, B. Estetik i förskolan (1996). Lund: Studentlitteratur.

Pedersen, J. (1998). Informationsteknik i skolan: en forskningsöversikt. Stockholm: Skolverket.

Pramling, I.S., Carlsson M.A. (2003). Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori. Stockholm: Liber.

Read, H. Uppfostran genom konst (1956). Stockholm: Natur och kultur.

Sheridan, S. (2001). Pedagogical quality in Preschool. En issue of perspectives. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Sommer, D. (2005). Barndomspsykologi: utveckling i en förändrad värld. Stockholm: Runa.

Sparman, A. (2006). Barns visuella kulturer. Skolplanscher och idolbilder. Danmark: Narayana press.

Sparman, A., Torell, U., & Snickare, E.Å. (red.). (2003). Visuella spår: bilder i kultur- och samhällsanalys. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000). Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv. Stockholm: Norstedts.

Söderlund, A. & William-Olsson, I. (1977). Försöka duger. Utvärdering av förskoleverksamhet enligt barnstugeutredningens förslag. Högskolan för lärarutbildning i Stockholm. Institutionen för pedagogik.

Sörbom, G. (1984). Bildvärldar: om bilder och bildkonst, forskning och kulturpolitik. Stockholm. Statens kulturråd: Liber Förlag.

Taguchi, H.L. (2007). Varför pedagogisk dokumentation. Stockholm: HLS Förlag.

Taylor, S. & Bogdan, R. (1984). Introduction to qualitative research methods. New York: Wiley.

Vetenskapsrådet (1990): "Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning". Vetenskapsrådet: Elander Gotab.

Vygotskij, Lev, S. (1995). Fantasi och kreativitet i barndomen. Göteborg: Daidalos AB.

Waern, Y., Pettersson, R., Svensson, G. (2004). Bild och föreställning – om visuell retorik. Danmark: Narayana press.

Wallin, K. (1999). Reggio Emilia och de hundra språken. Stockholm: Liber.

Wallström, B. (1992). Möte med Fröbel. Lund: Studentlitteratur.

Warburg, A. (1918). Barnkrubban och kindergarten, i Svenska Fröbelförbundets tidskrift, 1918, Nr.1-2, s.8-21.

Weimarck, T. (1985). Bild. I Cornel, P. Duner, S. Millroth, T. Nordström, G.Z. & Roth-Lindberg, Ö. (red.). Bildanalys. Teorier, metoder, begrepp. Värnamo: Gidlunds.

William J. Thomas Mitchell. (1994). Picture Theory: Essays on Verbal and Visual Representation. Chicago: U of Chicago P.

Witkin, R. (1974). The intelligence of feeling. London: Heinemann.

Yvonne, E. (2012). Möten med bilder: att tolka visuella uttryck. Lund: Studentlitteratur.

Ziehe, T. (1994). Kulturanalyser. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.

Åberg, A. & Taguchi, L. (2007). H. Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete. Stockholm: Liber AB.

Elektroniska källor

<http://scholar.google.se/>

<http://www.ufn.gu.se/aktuellt/nyheter/Nyheter+Detalj/debatt-om-reggio-emiliapedagogik-och-den-moderna-svenska-forskolepedagogiken.cid861925>

[Validitet och Reliabilitet : http://infovoice.se/fou/bok/10000035.shtml](http://infovoice.se/fou/bok/10000035.shtml), 2010-11-26

Tidigare studier från elektroniska källor

Barrdahl, H. (2006). Bilden som språk - om behovet av kommunikation genom bild. Umeå universitet: fakultet för lärarutbildning. Estetiska ämnen i Lärarutbildningen. Permanent länk: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-690>.

Echhoff, A. (2008). The importance of art viewing experiences in early childhood visual arts: the exploration av a master art teacher's strategies for meaningful early arts experiences. Early chidhood Education Jornal. 35:463-472. Permanent länk: <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10643-007-0216-1?LI=true>

Ekström, K. (2007). Förskolans pedagogiska praktik – ett verksamhetsperspektiv. Umeå universitet, Samhällsvetenskaplig fakultet, Barn- och ungdomspedagogik, specialpedagogik och vägledning. Permanent länk: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-992>

Nodine, C. F. , Locher, P. J. & Krupinski, E. A. (1993). The Role of Formal Art Training on Perception and Aesthetic Judgment of Art Compositions. Journal Leonardo, Vol. 26, No. 3. pp. 219-227.

Kvarnvik, I.& Oscarsson, M. (2008). Bild, färg och form: utifrån förskollärarens perspektiv. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation. Permanent länk: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hj:diva-1177>.

William A. Millerdie. (1936). The picture choices of primary-grade children. The Elementary School Journal. Vol. 37, No. 4 (Dec.), pp. 273-282.

Muntliga källor (deltagarnas presentation)

1) Avdelning Skogen (barnen mellan 1-3 år):

Intervjuperson nr.1. CLAUDIA (ca 40 år gammal) är förskolelärare. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i 18 år.

Intervjuperson nr.2. EMIL (ca 30 år gammal) är förskolelärare. Inom förskoleverksamhet har han jobbat i 5 år.

2) Avdelning Fågeln (barnen mellan 1-5 år):

Intervjuperson nr.3. INES (55 år gammal) är förskolelärare. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i 10 år.

Intervjuperson nr.4. ANNA (ca 50) är barnskötare. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i 7 år.

3) Avdelning Vatten (barnen mellan 1-5 år):

Intervjuperson nr.5. JOLANDA (25 år gammal) är lärare mot yngre åldrar. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i ca 8 år.

4) Avdelning Havet (barnen mellan 1-3 år):

Intervjuperson nr.6. MARIE (ca 25 år gammal) är barnskötare. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i 4 år.

5) Avdelning Hästen (barnen mellan 1-4 år):

Intervjuperson nr.7. KATE (ca 50 år gammal) är barnskötare. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i 7 år.

Intervjuperson nr.8. MARTIN (ca 40 år gammal) är grundskollärare. Inom förskoleverksamhet har han jobbat i 2 år.

Intervjuperson nr.9. MONIKA (25 år gammal) är socialarbetare. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i 7 år.

6) Avdelning Luften (barnen mellan 1-4 år):

Intervjuperson nr.10. DORIS (ca 40 år gammal) är barnskötare. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i 6 år.

Intervjuperson nr.11. HILDA (ca 30 år gammal) är musik och svensklärare. Inom förskoleverksamhet har hon jobbat i ett och ett halv år.

BILAGOR

BILAGA 1

Enkät

Namn:

Ålder:

Utbildning/Yrke:

Arbetsfarenhet:

Namn på avdelning du jobbar på:

BILAGA 2

FRÅGESTÄLLNINGAR (studiens frågeställningar till förskolepersonal)

- Berätta om en av dina *positiva* bildupplevelser, då du var barn. Hur upplevde du det? Bildupplevelse kan även vara kopplat till situation, händelse, objekt eller person.
- Berätta om en av dina *positiva* bildupplevelser, då du var vuxen. Hur upplevde du det?
- Berätta om en *negativ* bildupplevelse, då du var barn. Hur upplevde du det? Bildupplevelse kan även vara kopplat till situation, händelse, objekt eller person.
- Berätta om en *negativ* bildupplevelse, då du var vuxen. Hur upplevde du det? Bildupplevelse kan även vara kopplat till situation, händelse, objekt eller person.
- Föreställ dig att du vill och kan sätta upp en bild i förskolan. Vad skulle det vara för något?
- När du väljer en bild, vad är viktigast för dig: VAD (bildbudskap), HUR (färg, dynamik, komposition) eller VAR (plats)? Varför?
- Sista frågan. Vad kan det vara för något som påverkar dina nuvarande bildval? Någon person? Tidigare utbildning? Tidigare bilderfarenhet? Något annat?

BILAGA 3

BILAGA 4

BILAGA 5

BILAGA 6

BILAGA 7

BILAGA 8

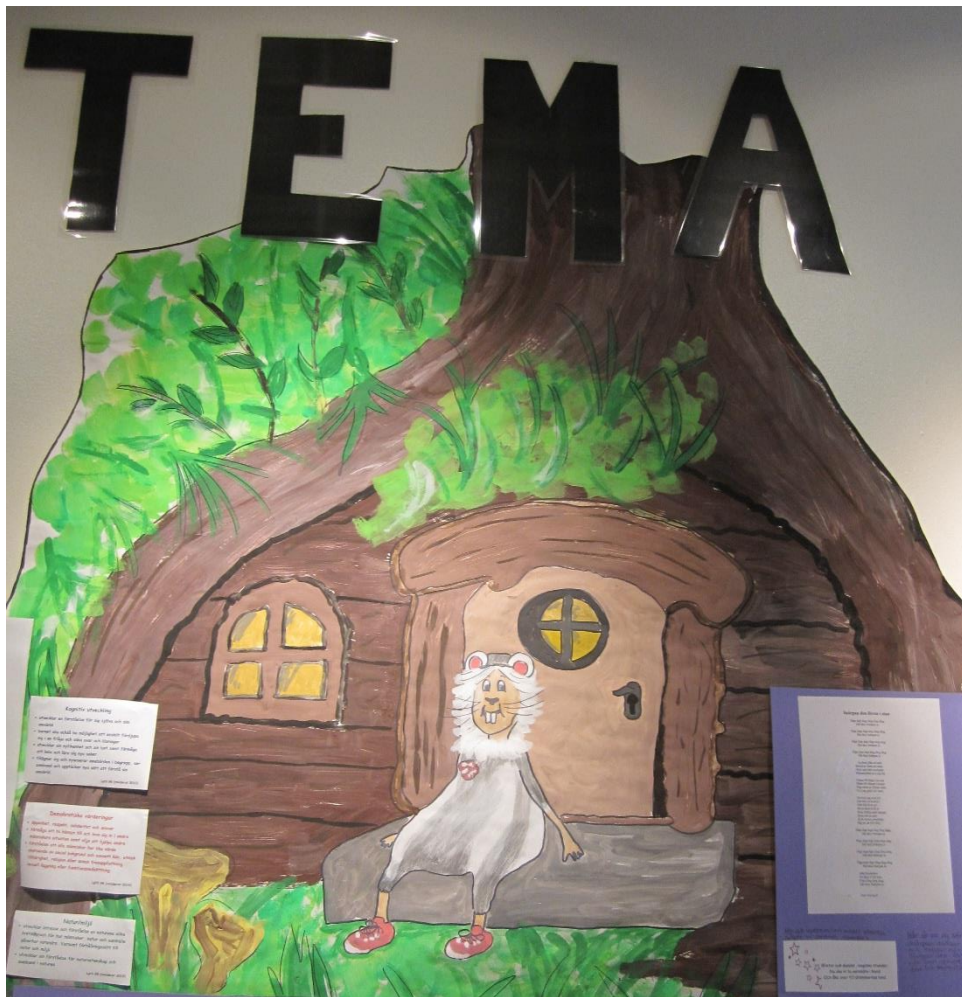

BILAGA 9

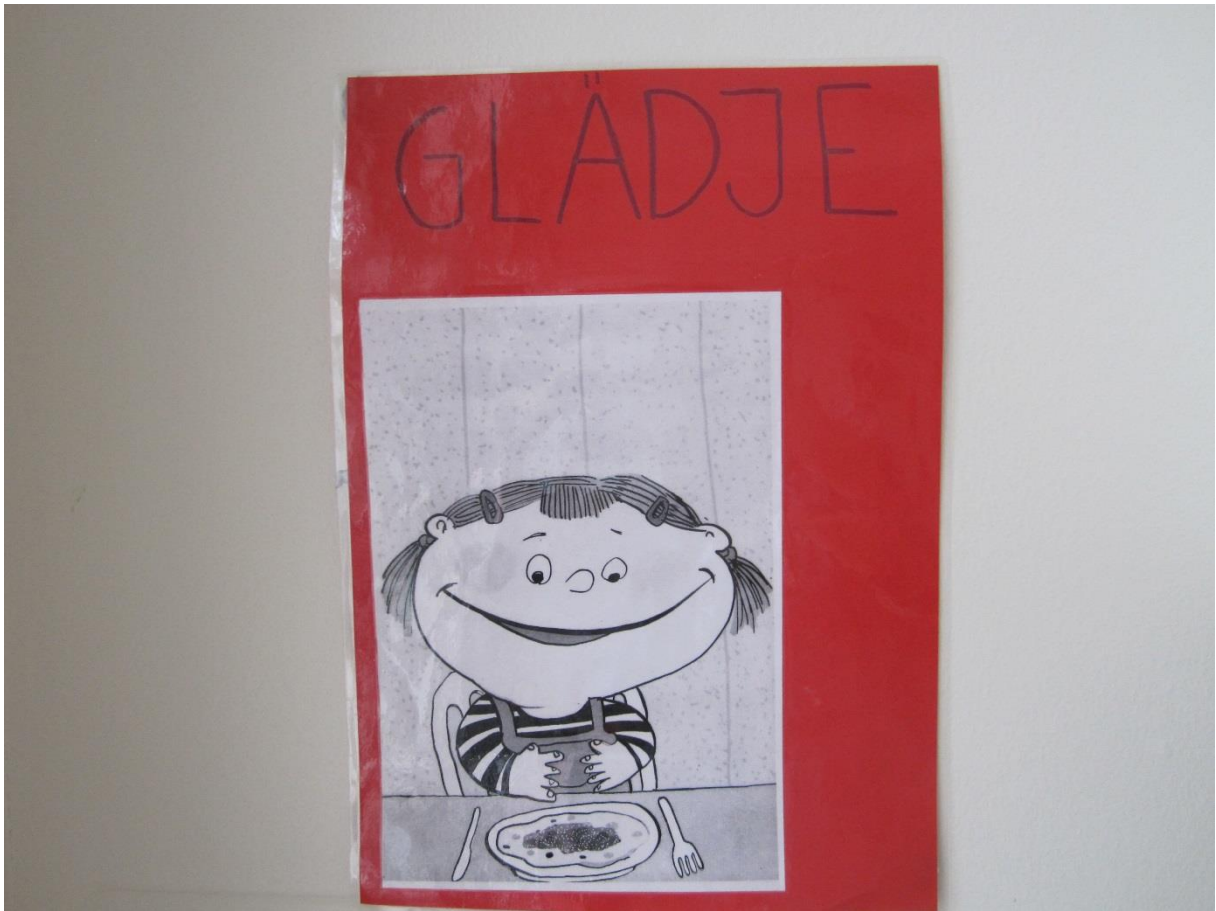

BILAGA 10

BILAGA 11

BILAGA 12

BILAGA 13

BILAGA 14

Bilaga 15